

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Serše

Trgovanje z ljudmi: oskrba žensk, žrtev trgovanja z ljudmi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Serše

Mentorica: doc. dr. Marjeta Mencin Čeplak

Trgovanje z ljudmi: oskrba žensk, žrtev trgovanja z ljudmi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Trgovanje z ljudmi: oskrba žensk, žrtev trgovanja z ljudmi

Diplomska naloga se posveča pojavu trgovanja z ljudmi, ki je dandanes globalen problem, prisoten povsod po svetu in vsak lahko postane žrtev. Ožje se znotraj tega pojava osredotoča na ženske žrtve trgovanja, predvsem na ženske, žrtve prisilne prostitucije, kar je ena izmed pojavnih oblik trgovanja z ljudmi. Pri trgovanju z ljudmi gre vsekakor za hudo kršitev človekovih pravic. Ženske so pogosteje žrtve trgovanja, kar je v veliki meri povezano z ekonomskimi razlogi in feminizacijo revščine. Podani so tudi različni feministični vidiki na trgovanje z ljudmi in na prostitucijo. V osrednjem delu se osredotoča na programe oskrbe, ki so v Sloveniji nudeni žrtvam trgovanja z ljudmi in na izvajanje letih. Pri programih je osnova za delo z žrtvami trgovanja delo z žrtvami nasilja, saj med obema obstaja povezava in ženske, žrtve prisilne prostitucije, so hkrati tudi žrtve nasilja. Pri delu z žrtvami je za hitrejše okrevanje izjemnega pomena tudi psihosocialna pomoč, ki so je žrtve deležne znotraj programov oskrbe.

Ključne besede: trgovanje z ljudmi, ženske, prisilna prostitucija, oskrba žrtev trgovanja.

Trafficking in human beings: care of women, victims of human trafficking

This thesis focuses on the phenomenon of trafficking in human beings, which is nowadays a global problem, present everywhere in the world and anyone can become a victim. The thesis focuses on women victims of trafficking, especially on women who are victims of forced prostitution, which is one of the forms of human trafficking. Trafficking is definitely a serious violation of human rights. Women are more often victims of trafficking, which is largely related to economic reasons and the feminization of poverty. There are also different feminist aspects of human trafficking and prostitution. In the central part thesis focuses on programmes of care in Slovenia provided to victims of human trafficking and on the implementation of these. The basis of working with victims of trafficking is the work with victims of violence, because there is a connection between the two and women who are victims of forced prostitution are also victims of violence. When working with victims, psychosocial support, which victims received within the programmes of care, is important for a faster recovery.

Key words: human trafficking, women, forced prostitution, care for the victims of trafficking.

KAZALO

1	UVOD	5
2	TEORETIČNI KONCEPTI	8
2.1	Definicija pojma trgovanja z ljudmi	8
2.2	Razširjenost trgovanja z ljudmi.....	11
2.3	Človekove pravice in trgovanje z ljudmi	13
2.4	Socialni vidiki trgovanja z ljudmi.....	15
2.5	Feministični vidiki trgovanja z ljudmi	17
2.6	Prostitucija in trgovanje z ljudmi	20
3	OSKRBA ŽRTEV TRGOVANJA Z LJUDMI	25
3.1	Težave s prepoznavanjem žrtev trgovanja z ljudmi.....	25
3.2	Delo z žrtvami nasilja	27
3.3	Programi, namenjeni žrtvam trgovanja z ljudmi (Slovenija).....	29
3.4	Psihosocialna pomoč žrtvam trgovanja z ljudmi	37
4	KLJUČNE UGOTOVITVE	41
5	SKLEP	43
6	LITERATURA	44
	PRILOGA A: Intervju s predstavnico Društva Ključ	49

1 UVOD

Trgovanje z ljudmi je razširjeno povsod po svetu, žrtve so ženske, moški in otroci. Pojavne oblike trgovanja so za namene spolnega izkoriščanja, prisilnega beračenja in drugih manjših kaznivih dejanj, presaditve človeških organov in trgovine s človeškimi organi, tkivom in celicami, trgovanja z otroki in trgovanja z ljudmi za namen delovnega izkoriščanja oziroma prisilnega dela. (Čurin 2011) Pravimo mu tudi suženjstvo sodobnega časa. Bistveno je zavedanje, da žrtev lahko postane vsak.

V tej diplomski nalogi se bomo osredotočili predvsem na eno izmed pojavnih oblik trgovanja z ljudmi, in sicer na ženske žrtve trgovanja z ljudmi za namene prisilne prostitucije. Še vedno velja, da je ta oblika trgovanja z ljudmi v svetu najbolj razširjena in v največji meri so žrtve trgovanja še vedno ženske.

Pri pisanju diplomske naloge se bomo opirali predvsem na domačo in tujo strokovno in znanstveno literaturo ter na druge vire, ki obravnavajo izbrano področje diplomskega dela. V največji meri bo diplomska naloga zasnovana na deskriptivnem pristopu. Za boljši vpogled v področje nudenja programov oskrbe bo opravljen tudi polstrukturiran intervju s predstavnico Društva Ključ, eno izmed dveh organizacij, ki v Sloveniji žrtvam trgovanja z ljudmi nudi različne programe oskrbe. Intervju bo služil zgolj kot dodatna opora. Glavni cilj diplomske naloge je torej ugotoviti, kakšni so programi na področju nudenja pomoči ženskim žrtvam trgovanja, predvsem žrtvam prisilne prostitucije. Preverjali bomo dve hipotezi:

1. *Žrtve trgovanja z ljudmi so v večji meri ženske, na kar v veliki meri vpliva ekonomski status žrtve oziroma revščina.*
2. *Oskrba žrtev trgovanja z ljudmi ne zajema celostne systemske rešitve za žrtve trgovanja z ljudmi.*

Uvodno bomo v začetnem poglavju skušali definirati, kaj trgovanje z ljudmi sploh je, kako ga opredeljujejo najrelevantnejše definicije in kako je pri nas s trgovanjem z ljudmi kot kaznivim dejanjem.

V nadaljevanju bomo orisali razširjenost trgovanja z ljudmi po svetu in v Sloveniji.

Sledil bo vidik človekovih pravic na trgovanje z ljudmi s poudarkom na človekovih pravicah žensk, saj ne glede na univerzalnost človekovih pravic in kljub dejstvu, da jih ne ločujemo po spolu, morda tudi na področju trgovanja z ljudmi to še vedno ni povsem samoumevno.

V naslednjem poglavju teoretičnega dela bomo opredelili še socialne vidike trgovanja z ljudmi, torej razloge, ki privedejo do tega, da se nekdo znajde v vlogi žrtve trgovanja, pri čemer se bomo omejili predvsem na revščino in feminizacijo revščine, slabe gospodarske in politične razmere in vpliv globalizacije.

V nadaljevanju diplomske naloge bomo predstavili pogled različnih feminističnih pristopov na trgovanje z ljudmi. Sledi poglavje o prostituciji, seveda v povezavi s trgovanjem z ljudmi. Zanimalo nas bo, kateri so poglavitni razlogi, ki ženske vodijo v prostitucijo in predvsem, ali je kadarkoli resnično mogoče govoriti o prostovoljni prostituciji, torej o prostituciji kot o poklicu, ki si ga posameznica izbere kot kateregakoli drugega. Je torej odločitev za prostitucijo kadarkoli lahko zares svobodna izbira posameznice?

V nadaljevanju naloge bomo prešli na osrednjo temo našega zanimanja, torej na oskrbo ženskih žrtev trgovanja z ljudmi. Najprej bomo opredelili težave, ki se pojavljajo pri prepoznavanju žrtev trgovanja z ljudmi. Nudenje pomoči žrtvam je vsekakor možno samo v primeru, da žrtve trgovanja z ljudmi tudi prepoznamo. V nasprotnem primeru jim seveda težko nudimo kakršnokoli pomoč. Je pa prepoznavanje žrtev včasih lahko zapleteno.

Preden bomo prešli na programe oskrbe, bomo navedli nekaj smernic glede dela z žrtvami nasilja. Ženske, žrtve trgovanja z ljudmi za namene prisilne prostitucije, so vsekakor tudi

žrtve nasilja, fizičnega, psihičnega ali kombinacije obeh. Tako osnova za delo z žrtvami trgovanja z ljudmi izhaja iz praks, ki delujejo na področju dela z žrtvami nasilja. Nato se bomo osredotočili na konkretne programe oskrbe, ki so namenjeni žrtvam trgovanja z ljudmi v Sloveniji. Zanimalo nas bo, kakšni programi so na voljo žrtvam trgovanja in ali so ti programi ustrezni. Sklep glede tega bo podan v zaključku te naloge.

Zadnje poglavje v sklopu oskrbe žrtev bo psihosocialna pomoč žrtvam trgovanja z ljudmi. Upoštevajoč dejstvo, da so žrtve trgovanja v situaciji trgovanja podvržene velikemu stresu in zaradi samega dejanja trgovanja le-to na žrtvi pusti travmo, nas bo zanimalo, kakšna psihosocialna pomoč jim je nudena, saj menimo, da je ta, poleg vseh ostalih oblik pomoči, ena izmed bistvenih. Sledila bo razprava o hipotezah in drugih ugotovitvah, v zaključku pa bomo podali krajšo refleksijo vsebine te naloge ter ponudili nekaj predlogov za izboljšave na področju programov oskrbe.

2 TEORETIČNI KONCEPTI

2.1 Definicija pojma trgovanja z ljudmi

Tisti, ki delujejo na področju trgovanja z ljudmi, menijo, da bi bilo zaradi boljšega razumevanja in možnosti za boljše ukrepanje na vseh področjih trgovanja vsekakor koristno, tako pri boju proti trgovcem kot tudi pri pripravi programov pomoči za žrtve, da bi si bili enotni pri definiciji oziroma opredelitvi tega pojma. Večina njih se tudi strinja, da so splošne značilnosti trgovanja z ljudmi, da je trgovanje vsekakor globalen pojav, ki je močno razširjen in dobiva še večje razsežnosti, da je seksualna industrija močno razmahnjena, da ima globalizacija močan vpliv na trgovanje, politične in gospodarske spremembe v svetu in znotraj posameznih držav, da se s trgovanjem v največji meri ukvarja predvsem mednarodno organiziran kriminal in da je globalna feminizacija revščine vplivala na feminizacijo migracij. (Popov 2002, 5)

Vsekakor obstaja več definicij trgovanja z ljudmi, kljub temu pa je ena izmed njih in morda najbolj splošno uveljavljena oziroma najustreznejša tista, ki jo je mogoče najti v Protokolu za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu in jo v 3. čl. (Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, 3. čl.) opredeljuje kot:

- (a) *»trgovina z ljudmi« pomeni novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejetjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov;*

- (b) *soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju, navedeno v pododstavku a, se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva, navedena v pododstavku a;*
- (c) *novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje otrok zaradi izkoriščanja se šteje za trgovino z ljudmi, tudi če ne vključuje sredstev, navedenih v pododstavku a tega člena; in*
- (d) *»otrok« pomeni vsako osebo, ki še ni stara osemnajst let.*

Protokol je od maja 2004 veljaven tudi v Sloveniji, od leta 2004 pa je v Sloveniji trgovina z ljudmi vključena tudi v Kazenski zakonik, ki jo opredeljuje kot kaznivo dejanje. O trgovini z ljudmi govori 113. čl. Kazenskega zakonika (Kazenski zakonik, 113. čl.), ki pravi:

1. *Kdor zaradi prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani, prepelje, proda, izroči, oziroma z njo kako drugače razpolaga ali pri teh ravnanjih posreduje, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.*
2. *Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletniku ali pa s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja, ali z namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi, se storilec kaznuje z zaporom najmanj treh let.*
3. *S kaznijo iz prejšnjega odstavka se kaznuje, kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena kot član hudodelske združbe za izvrševanje takih dejanj ali če je bila s tem dejanjem pridobljena velika premoženjska korist.*

Stališče GRETA (Nadzorstveni mehanizem po Konvenciji Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi), ki ga v svojem zaključnem poročilu za Urad Vlade RS za komuniciranje navajata Bučar Ručman in Frangež, za prepoznanje in umestitev posameznika v kategorijo žrtve trgovine z ljudmi je, da zadostuje, da oseba predstavi utemeljene razloge za sum, da je bila podvržena trem elementom opredelitve trgovine z ljudmi (GRETA v Bučar Ručman in Frangež 2014, 7–8):

1. *dejanju, ki vključuje »novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb«;*
2. *uporabi določenih sredstev, kot so »grožnja ali uporaba sile ali druge oblike prisile, ugrabitev, goljufija, prevara, zloraba pooblastil ali ranljivosti ali dajanja ali prejemanja plačil ali koristi za pridobitev soglasja osebe, ki nadzoruje drugo osebo«; in*
3. *z namenom izkoriščanja, ki »vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov«.*

Na tem mestu bi omenili še, da je treba nujno razlikovati med trgovanjem z ljudmi in tihotapljenjem. Zakon o ratifikaciji protokola proti tihotapljenju migrantov po kopnem, morju in zraku, ki dopolnjuje konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, v svojem 3. čl. tihotapljenje definira kot »"tihotapljenje migrantov" pomeni posredovanje pri nezakonitem vstopu osebe v državo pogodbenico, ki ni njen državljani ali nima stalnega prebivališča v njej, zaradi pridobitve neposredne ali posredne, finančne ali druge premoženjske koristi.« (Zakon o ratifikaciji protokola proti tihotapljenju migrantov po kopnem, morju in zraku, ki dopolnjuje konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, 3. čl.)

Ključna razlika med tihotapljenjem ljudi in trgovino z ljudmi je v tem, da pri tihotapljenju migrant s svojim polnim soglasjem in zavedno vstopa v odnos z osebo ali skupino, ki ji omogoča nelegalen prehod meje, njun odnos pa se po sami končani »storitvi« preneha. Drugače je pri trgovini z ljudmi, kjer se odnos začne z nelegitimnim dejanjem (grožnja, prevaro, zlorabo). Ta omogoči ključno značilnost trgovine z ljudmi–izkoriščanje, ki se nadaljuje tudi po premestitvi človeka. Za trgovino z ljudmi tudi ni nujno, da vključuje ilegalni prehod meje, saj lahko poteka tudi znotraj države. (Bučar Ručman 2014, 304)

Za potrebe tega diplomskega dela uporabljamo izraz trgovanje z ljudmi. Prevod angleškega izraza »trafficking in human beings« je trgovanje z ljudmi in ne trgovina z ljudmi, ki se sicer še vedno pogosto uporablja v slovenskem prostoru. Pojavljajo pa se tudi drugi

termini, kot je na primer trgovina z belim blagom. Ločitev med terminoma trgovina z ljudmi in trgovanje z ljudmi je pomembna, ker termin trgovina z ljudmi pelje bolj v razumevanje trgovine kot tržne menjave blaga (v tem primeru je blago žrtev), trgovanje z ljudmi pa označi sam proces. Mojca Pajnik in Urša Kavčič še menita, da naj bi se termin trgovina z ljudmi uporabljal zgolj v primerih, ko navajamo določena zakonska določila, sicer pa, kot že rečeno, je ustrežnejši termin trgovanje z ljudmi. (Pajnik in Kavčič 2007, 6)

Dejstvo je, da žrtev trgovanja z ljudmi lahko postane kdorkoli, brez izjem, in tega se je treba zavedati. Tako ne obstaja neka definicija žrtve trgovanja z ljudmi, saj se v tej vlogi lahko znajde vsak, ki v nekem trenutku postane ranljiv in tako potencialna žrtev. Za potrebe tega diplomskega dela pa se bomo osredotočili predvsem na ženske, ki med žrtvami trgovanja z ljudmi še vedno prevladujejo, čeprav smo bili v zadnjih letih priča porastu trgovanja z moškimi za namene izkoriščanja delovne sile oziroma prisilnega dela. To je bilo v veliki meri povezano z gospodarsko krizo in posledično razmerami v gradbeništvu, ki so vplivale na porast tega segmenta trgovanja z ljudmi, k čemur je pripomogla tudi splošna tolerantnost oblasti do izkoriščanja delavcev.

Vsekakor ne želimo zmanjševati pomena in problematike ostalih pojavnih oblik trgovanja z ljudmi, torej prisilnega beračenja in drugih manjših kaznivih dejanj, presaditve človeških organov in trgovanja s človeškimi organi, tkivom in celicami, trgovanja z otroki in trgovanja z ljudmi za namen delovnega izkoriščanja oziroma prisilnega dela, vendar pa se bomo za potrebe tega diplomskega dela osredotočili na ženske žrtve trgovanja z ljudmi, predvsem na žrtve prisilne prostitucije, med katerimi ženske izrazito prevladujejo.

2.2 Razširjenost trgovanja z ljudmi

Trgovanje z ljudmi je globalni problem in kot tak seveda izjemno razširjen. Kot glavni razlogi za razmah trgovanja z ljudmi so slabe gospodarske in ekonomske razmere v državah izvora. (Popov 2002, 10) Trgovanje z ljudmi seveda določenim skupinam ljudi prinaša ogromne zaslužke, zato razširjenost pojava ni presenetljiva, saj je finančna korist vedno vabljiva. »Pojav trgovine z ljudmi je posledica delovanja organiziranega kriminala,

organiziran kriminal pa se tega področja loteva, ker zanj obstaja trg, na katerem lahko dobro zasluži. Ekonomska globalizacija v svetu, zmanjševanje socialne občutljivosti, nesposobnost mnogih revnih držav, da bi uresničevale socialne funkcije, in vse globlji prepad med revnimi in bogatimi se vse bolj kažejo kot temeljni vzroki teh pojavov.« (Čurin 2010, 2)

Kot globalni problem trgovanje z ljudmi ni omejeno na določena območja, ampak je razširjeno in prisotno povsod po svetu, je pa seveda res, da največ žrtev prihaja iz najrevnejših držav na svetu. To ni presenetljivo, saj je želja po boljšem življenju in upanju na svetlejšo prihodnost razumljiva želja vsake(ga) posameznice(ka).

Poročilo Urada Združenih narodov za droge in kriminal iz leta 2012 ocenjuje, da je v vsakem trenutku na svetu približno 2,4 milijona ljudi žrtev trgovanja z ljudmi. Za spolne usluge naj bi bilo izkoriščenih 79 odstotkov žrtev, sledi pa jim 18 odstotkov žrtev, ki so žrtve trgovanja za potrebe prisilnega dela. Pri prisilnem komercialnem spolnem izkoriščanju naj bi bilo kar 98 odstotkov žrtev ženskega spola. (Čurin 2010, 2) Kljub temu, da je težko oziroma nemogoče določiti natančno številko, pa se predpostavlja, da se vsako leto na račun trgovanja z ljudmi ustvarijo dobički visoki okrog 30 milijard dolarjev. (United Nations Office on Drugs and Crime 2016)

Kljub vsemu pa je statistika glede trgovanja z ljudmi še vedno precej nezanesljiva, saj je zaradi specifične narave tega fenomena težko oziroma nemogoče zbrati natančne številke. Vseeno pa ti podatki jasno opozarjajo na izjemno razširjenost trgovanja z ljudmi.

V Sloveniji je situacija glede statistik in številok podobna kot v svetu. Poskus pridobitve točnih številok o obsegu trgovanja z ljudmi na področju Slovenije bi bil neuspešen. Registrirano število žrtev trgovanja je bilo in je še vedno relativno nizko, morda je to žal tudi pokazatelj tega, da se premalo zavedamo resnosti problema, in kaže na to, da težava trgovanja z ljudmi še vedno ni prav visoko na prioritetni lestvici. Je pa vsekakor Slovenija za trgovanje tako izvorna, prehodna kot tudi končna destinacija za žrtve trgovanja z ljudmi. Kljub temu, da ni uradne statistike ženskih žrtev in otrok v Sloveniji, obstajajo podatki in informacije, ki jih zbirajo in beležijo javne ter vladne statistike, nevladne organizacije in

Mednarodna organizacija za migracije (v nadaljevanju IOM). Javne in vladne statistike večinoma beležijo število nelegalnih priseljencev, kriminalna dejanja v povezavi s trgovanjem z ljudmi in podobno, nevladne organizacije pa imajo demografske podatke o ženskah, ki jim je bila nudena pomoč. IOM vodi statistiko glede števila vključenih v programe za prostovoljno vračanje, ki vključujejo tudi žrtve trgovanja z ljudmi. (Zavratnik Zimic in drugi 2003, 23–24)

Trenutno je za Slovenijo spremljanje obsega in trenda kaznivih dejanj, ki so posredno povezana s problematiko trgovanja z ljudmi, tudi del akcijskega načrta, s katerim se ukvarja medresorska delovna skupina. (Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2015–2016, 17–18)

2.3 Človekove pravice in trgovanje z ljudmi

Država je tista, ki bi morala s svojim delovanjem skrbeti za spoštovanje človekovih pravic in ob kršenju le-teh poskrbeti za kaznovanje oziroma sankcioniranje kršiteljev. Hkrati pa bi morala poskrbeti tudi za žrtve, torej tiste, ki so jim bile človekove pravice kršene.

Pri trgovanju z ljudmi gre vsekakor za hudo obliko kršenja tistih najbolj temeljnih človekovih pravic.

Seznam pravic, ki so kršene v trgovini z ljudmi, je obsežen. Najpomembnejše so pravica do življenja, svobode in človekove osebnosti in dostojanstva. Druge pravice, ki so kršene, so še: pravica do svobode dela (pravica do samostojne izbire zaposlitve, delovnih razmer, ustreznega plačila za opravljeno delo in vse druge pravice, ki izhajajo iz pravice do dela), pravica do svobode gibanja, pravica do zdravstvenega in socialnega zavarovanja, pravica do varnosti, pravica do spolne integritete, pravica do enakosti pred zakonom ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino, pravica do varovanja pred mučenjem,

nečloveškim ali ponižujočim kaznovanjem in ravnanjem in tako naprej. (Popov 2002, 10)

Tudi sami se bolj nagibamo k temu, da bi bilo treba več pozornosti nameniti samim žrtvam trgovanja z ljudmi in na prvo mesto postaviti njih. Običajno so zakoni glede trgovanja z ljudmi osredotočeni predvsem na preganjanje kriminalitete na tem področju, namesto da bi se bolj posvečali pravicam žrtev. Kot pravi Adams, je »... nujno, da se na trgovanje z ljudmi gleda kot na vprašanje človekovih pravic, da se zaščiti žrtve pred ponovno viktimizacijo.« (Adams 2011, 202)

Vsekakor menimo, da je vidik človekovih pravic v povezavi s trgovanjem z ljudmi izjemno pomemben, saj, kot ugotavlja Kovač:

Teoretični vidiki trgovanja z ljudmi izpostavljajo pomembnost vidika človekovih pravic na problematiko, v preteklosti pa se je bolj poudarjalo kazenskopravni vidik boja proti trgovanju z ljudmi. Takšen pristop poudarja pomen posameznika, ki ga je potrebno zaščititi in mu nuditi vso potrebno pomoč. Pri tem je potrebno paziti, da se osebi doda moč, ne pa jo postavi v odvisen odnos, saj je namen programov pomoči čim hitrejšo okrevanje in posledična samostojnost preživelih, ki se morajo znebiti starih vzorcev odnosov ter stopiti na novo pot neizkoriščenosti. (Kovač 2013, 110)

Glede na to, da se bomo v tej diplomski nalogi v nadaljevanju posvečali predvsem ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi, bi bilo na tem mestu pomembno poudariti, da so ženske pravice tudi človekove pravice. To bi sicer moralo biti samoumevno, vendar pa v praksi žal pogosto še vedno ni vselej tako. Človekove pravice se torej nikakor ne bi smele deliti po spolu in vsi ljudje bi ne glede na spol morali biti upravičeni do teh pravic; v praksi pa so ženskam še vedno pogosto kršene te pravice in to zgolj iz razloga, ker so ženske. »Reči, da so pravice žensk človekove pravice, ne pomeni zahtevati posebnih pravic za ženske. Nasprotno, je le klic po tem, da se prepozna, da imajo ženske enake osnovne človekove pravice kot moški.« (Pearson 2000, 9)

»Trgovanje z ženskami in dekleti je neposredno povezano z nezmožnostjo, in včasih tudi odklanjanjem vlad, da bi ženskam priznale enake osnovne človekove pravice kot moškim. Ženskam, ki jim je bila odvzeta pravica do izobraževanja in pravnih pravic, je bila odvzeta pravica do nadzora njihovih lastnih življenj. Kot take pa so ranljivejše in dovzetnejše za trgovanje.« (Pearson 2000, 9)

V Dunajski deklaraciji so že leta 1993 zapisali, da so »človekove pravice žensk in deklet neodtujljiv, sestavni in nedeljiv del univerzalnih človekovih pravic. Polna in enaka udeležba žensk v političnem, civilnem, ekonomskem, družbenem in kulturnem življenju na nacionalnih, regionalnih in mednarodnih ravneh in izkoreninjenje vseh oblik diskriminacije na podlagi spola so prednostni cilji mednarodne skupnosti.« (Dunajska deklaracija 1993, 4) Glede na to bi pričakovali večji napredek v uresničevanju ciljev te deklaracije, vendar pa so dejstva drugačna: človekove pravice so še vedno kršene mnogim, ne samo žrtvam trgovanja z ljudmi.

2.4 Socialni vidiki trgovanja z ljudmi

V tem poglavju bomo skušali opredeliti, kateri so tisti vidiki, ki najbolj vplivajo na to, da se nekdo znajde v vlogi žrtve trgovanja z ljudmi. V poglavju o razširjenosti trgovanja z ljudmi smo že omenili, da na razširjenost bistveno vplivajo revščina oziroma slabe gospodarske in ekonomske razmere in globalizacija. Na tem mestu se bomo podrobneje posvetili tem socialnim okoliščinam, ki bistveno vplivajo na to, da se ljudje znajdejo v vlogi žrtev, poudarek pa bo namenjen tudi temu, da je še vedno velika večina žrtev ženskega spola, se pravi izkoriščana za namen prisilne prostitucije.

Vsekakor je eden izmed pomembnejših razlogov, kadar omenjamo trgovanje z ljudmi in razloge zanj, tisti ekonomski. Kot omenja Bjelica, je to »pull and push faktor, ko govorimo o trgovini z ljudmi. Po eni strani razlog, ki premami – Western Europe dream, na drugi pa kot razlog, ki potisne v to – v veliko primerih izzvan s politikami neke države. Nestabilna politična situacija in nerazvita oziroma zapostavljena ekonomija v neki državi sta razloga, ki vplivata na odločitev osebe, da jo bo zapustila.« (Bjelica 2005, 90)

»Push« so torej dejavniki v njihovih lastnih državah, ki jih potiskajo v to, da jim želijo ulti, na drugi strani pa se pojavijo »pull« dejavniki v državah, kamor si želijo oziroma se namenijo. Vsekakor pa nikakor ni namen potencialnih žrtev postati žrtve in biti izkoriščane. Ti dejavniki, ki žrtev spodbudijo, da bi zapustila svojo državo, so življenjski pogoji, ki so največkrat zaznamovani z ekonomsko situacijo v državi in možnostmi, za katere žrtev ne verjame, da jih v svoji lastni državi ima. Gre za neenake priložnosti na trgu dela, neenako razporeditev bogastva, lahko pa tudi za politične okoliščine. Vsekakor igrajo dejavno vlogo tudi osebne okoliščine žrtve. Poudariti je potrebno, da je tukaj še več dejavnikov, ki igrajo vlogo pri ženskih žrtvah. Pri ženskah je v mnogih državah dodaten pritisk z zgodovinsko in kulturno pogojenimi dejavniki, kot je podrejenost žensk v primerjavi z moškimi. Ženske imajo v mnogih državah še vedno manj pravic od moških, manj lastnine, zaslužijo manj in imajo bistveno manj priložnosti na trgu dela. Kaže se tudi, da so ženske pogosto prve, ki v nestabilnih časih oziroma v času ekonomske krize ostanejo brez zaposlitve. Kulturno pa se ženske smatra tudi kot tiste, ki so zadolžene za skrb za otroke. (Rijken in Koster 2008, 5)

Ko govorimo o socialnih vidikih trgovanja z ljudmi, obstaja nek splošni konsenz, da je torej eden izmed glavnih vidikov revščina. Ta je največkrat tista, ki ljudi spravi v situacije, v katerih so bolj dovzetni, da postanejo žrtve trgovanja z ljudmi. Ko pristanejo v revščini, so ljudje mnogo bolj obupani in zaradi tega dovzetni in ranljivi za prevare in tudi prisilo. V obupu pa so tudi bolj nemočni, da bi se osvobodili, tudi ko se že znajdejo v neki izkoriščevalski situaciji. Revščina torej lahko spodbudi posameznika, da začne razmišljati o migriranju iz lastne države, saj je to ena izmed redkih opcij, ki jih vidi kot možnost izboljšanja lastne situacije. (Newman in Cameron 2008, 22)

Naslednji že omenjeni vidik je globalizacija. Globalizacija je dandanes vseprisotna, tako da ni presenetljivo, da ima močan vpliv tudi na trgovanje z ljudmi. Globalizacija je v svetu povečala medmejno blagovno izmenjavo, hkrati pa je s tem povečala tudi potrebo po poceni, nizko kvalificirani delovni sili. Migracijske politike pa niso povsod take, da bi zadovoljile tem potrebam po zadostni poceni delovni sili. Zaradi pomanjkanja legalnih možnosti oziroma zaradi takšnih migracijskih politik, da je nemogoče zadovoljiti vse potrebe po poceni delovni sili, so se razširile organizirane kriminalne združbe, saj so se za

njih ustvarili idealni pogoji. Globalizacija je izboljšala tudi načine, na katere lahko kriminalne združbe delujejo. Telekomunikacije in medmrežje so jim pri tem naredili veliko uslugo. Globalizacija je prav tako vplivala na to, kako ljudje vidijo svet okoli sebe. Ljudje postajajo bolj in bolj dovzetni za življenjske pogoje v drugih delih sveta in tako se občutek njihove relativne revščine lahko še poveča. Zaradi tega občutka si želijo oditi drugam, da bi si zagotovili boljše življenjske pogoje. (Newman in Cameron 2008, 25–26)

Na nek način bi kot enega izmed socialnih vidikov za trgovanje z ljudmi lahko opredelili tudi prostitucijo, sploh v primeru ženskih žrtev trgovanja z ljudmi, na katere se želimo v tej diplomski nalogi osredotočiti. Seksualna industrija je v porastu ter vseprisotna in naraščajoče število žensk se znajde v tem svetu, sploh ko govorimo o državah, kjer je prisotna večja revščina, ki je, kot že zgoraj omenjeno, najpomembnejši vidik trgovanja z ljudmi. Tako je veliko žensk v seksualni industriji tudi žrtev trgovanja z ljudmi. Razlog je v tem, da je pogosto še vedno nelegalna ali pa zgolj dekriminalizirana. Kot smo omenili že v prejšnjem poglavju o prostituciji in trgovanju z ljudmi, je prostitucija pri nas dekriminalizirana od leta 2003. Hkrati pa seksualna industrija prinaša ogromne dobičke, zato je seveda zanimiva tudi za kriminalne združbe. Kriminalne združbe novačijo, pogosto pa tudi s prisilo dosežejo, da se ranljive ženske znajdejo v tej industriji. (Newman in Cameron 2008, 31)

2.5 Feministični vidiki trgovanja z ljudmi

V tem poglavju želimo glede na to, da so glavni fokus tega diplomskega dela ženske žrtve trgovanja z ljudmi, osvetliti, kakšni so feministični vidiki in pogledi na trgovanje z ljudmi, predvsem v kontekstu prisilne prostitucije, ki je še vedno najbolj razširjena oblika trgovanja.

Radikalni feminizem v osnovi nasprotuje obstoječi družbeni organizaciji, saj meni, da je neločljivo povezana s patriarhatom. Zagovarja osnovno postavko, da moška spolna prisila nad ženskami ustvarja in vzdržuje družbene neenakosti, ki prevevajo odnose med spoloma v vseh vidikih sodobne družbe. Velik delež radikalnih feministk vidi pornografijo kot

spolno nadlegovanje. Tako sta tudi prostitucija in trgovanje z ženskami padla pod drobnogled teoretičark radikalnega feminizma; morda ena najbolj znanih na tem področju je Kathleen Barry. Kathleen Barry govori o nečem, čemur sama pravi paradigma posilstva, kamor uvršča vse oblike spolnega dela in pravi, da je v paradigmi posilstva posilstvo politično in pravzaprav ne individualizirana izkušnja posamezne ženske. Prav tako zanika razlikovanje med prisilnim in prostovoljnim spolnim delom in ustvari kategorijo, ki ji sama pravi spolno suženjstvo. Prostitucija in trgovanje sta, glede na Kathleen Barry, predvsem oziroma zgolj posledica spolnega zatiranja moških nad ženskami. Shelley Cavalieri kot pomanjkljivosti izhodišč Kathleen Barry poudarja, da izkorišča pomanjkanje jasne ločnice v definiciji prostovoljne in prisilne prostitucije, da bi poudarila teoretično pozicijo radikalnega feminizma, da gre pri vsem spolnem delu za izkoriščanje. Kot drugo, če trdimo, da so vse vrste spolnega dela nujno izkoriščevalske narave, zanemarjamo drugačne izkušnje množstva posameznih žensk. In tretjič, če vse ženske, ki delajo kot spolne delavke, obravnavamo kot zatirane, zanikamo kakršnokoli možnost njihove svobodne izbire. (Cavalieri 2011, 1418–1426)

Na nasprotnem polu radikalnega stoji liberalni feminizem, katerega koncept postavlja posameznika v vlogo predstavnika oziroma zastopnika svojega lastnega življenja. Liberalni feminizem zagovarja načelo enakosti vseh ljudi zaradi njihove zmožnosti razuma in izbire. Zagovarja načelo, da se lahko ženska svobodno odloči za delo v seksualni industriji, tako kot se lahko svobodno odloči za katerikoli drug poklic in brani avtonomijo v spolnem delu, privolitev pa je tisti kriterij, s katerim določamo, ali gre za prisilo. O izkoriščanju v prostituciji govorimo takrat, ko je odločitev za delo v spolni industriji posledica zlorabe moči, prevare ali prisile. (Cavalieri 2011, 1428–1429)

Poststrukturalistični feminizem pod drobnogled postavlja vidike zagovornikov seksualnih delavk glede trgovanja za namene spolnega izkoriščanja. Zavrača tudi enotno definicijo liberalnega feminizma glede tega, kaj ženske so, in sprejema večplastnejši opis, ki vključuje razlike med ženskami in njihovimi izkušnjami in dovoljuje različna mnenja oziroma nestrinjanje. Poststrukturalistični feminizem je bil odziv na kritiko enotne teorije o izkušnjah žensk in dopušča možnost, da posamezne ženske same definirajo lastno situacijo. Kljub temu, da se poststrukturalistični feminizem ni izrecno osredotočal na

trgovanje in seksualno delo, kot sta se radikalni in liberalni feminizem, pa je vseeno zaznamoval način, na katerega razmišljajo določeni zagovorniki pravic seksualnih delavk. Kadar ljudje, ki delujejo na področju trgovanja z ljudmi, govorijo o razlikah med ženskami in njihovimi osebnimi izkušnjami s trgovanjem, se vsekakor opirajo tudi na koristen doprinos poststrukturalističnega feminizma. (Cavalieri 2011, 1429–1430)

Zaradi tako nasprotujočih si stališč radikalnega in liberalnega feminizma se je oblikovala še neka vmesna pot, ki naj bi na nek način povezala oba pola. To je t. i. feminizem tretje poti. Pomanjkljivosti v pogledih se najdejo na obeh straneh, tako na strani radikalnega kot tudi liberalnega feminizma. Kot rečeno, radikalni feminizem ne pristaja na možnost individualne izkušnje vsake posamezne ženske, zavrača možnost, da bi katerakoli seksualna delavka lahko imela drugačen pogled na svoje delo in da bi seksualno delo za katerokoli izmed njih lahko imelo osvobajajoč namen. Liberalni feminizem pa ne ponuja globljega vpogleda v družbeno strukturo in pritiske, ki oblikujejo izkušnje žensk na trgu dela. Kljub vsemu obe veji dajeta pomemben doprinos k razumevanju trgovanja za namene spolnega izkoriščanja. Koncept Kathleen Barry dobro ponazarja globine spolne prevlade, ki so osnova za trgovanje z ženskami za namene spolnega izkoriščanja, na drugem polu pa liberalni feminizem dopušča možnost večpomenskosti in zapletenosti individualnih izkušenj žensk. Liberalni in poststrukturalistični feminizem ženskam priznavata možnost, da same izrazijo in opredelijo svoj občutek glede zatiranja in hkrati tudi same opredelijo, kakšnih rešitev si želijo, da bi rešile težave, ki jih zaznavajo v svojih lastnih življenjih. (Cavalieri 2011, 1445)

Feminizem tretje poti naj bi torej združil dobre strani obeh, radikalnega in liberalnega feminizma, in se hkrati navezal na feminizem. Kljub vsemu pa se feminizem tretje poti razlikuje od prejšnjih pristopov. Predvsem je usmerjen in se osredotoča izključno na vidik trgovanja za namene spolnega izkoriščanja. V jedru njegovega zanimanja niso teoretski koncepti, temveč javne politike in zakonodaja. Trudi se oblikovati neko konceptualizacijo trgovanja za namene spolnega izkoriščanja, ki bi bila skupna in sprejemljiva vsem strujam feminizma. Drži se načel štirih osrednjih principov. Prvi je združitev teoretičnih načel liberalnega in radikalnega feminizma, da bi sprejeli načelo glede sistema zatiranja, znotraj katerega posamezne ženske sprejemajo odločitve. Drugo načelo je skupen poskus

feminističnih struj razložiti vpliv različnih oblik zatiranja žensk. Tukaj bi se bilo potrebno opirati na vidike radikalnega feminizma in poudariti bolj družben kot individualen vidik zatiranja. Feminizem tretje poti upošteva razredno naravo teh zatiranj. Tretje govori o tem, da skupen feministični pogled na trgovanje ne zajema podrobno opisanih izkušenj posameznih žensk v skupni družbeni razlagi narave zatiranja. To izvira iz liberalnega feminizma, ki zagovarja možnost posameznice, da pove lastno osebno izkušnjo pod lastnimi pogoji in da sama definira vire svojega zatiranja. Četrto in zadnje pa poudarja, da kljub temu, da je zatiranje žensk družbeno vseprisotno, obstajajo možnosti upora: ženske imajo možnost, da se mu zoperstavijo na individualni ali družbeni ravni. Odločitev glede načina ukrepanja proti zatiranju pa je odvisna od vsake posameznice. (Cavalieri 2011, 1446–1448)

Feminizem tretje torej skuša poiskati stične točke različnih feminističnih konceptualizacij trgovanja z ljudmi, da bi oblikovali učinkovite strategije za pomoč žrtvam trgovanja.

2.6 Prostitucija in trgovanje z ljudmi

V prevladujočih obravnavah v družboslovju, v javnih razpravah kakor tudi v poročanju množičnih medijev velja prostitucija za inherentno nasilno dejanje nad ženskami ali za zgolj prostovoljno delovno dejavnost. Trgovanje z ljudmi pa prevladujoče obravnave enačijo s spolnim in seksualnim izkoriščanjem ter viktimizacijo žensk, pri tem pa v razpravah ne obravnavajo drugih oblik prisilnega dela. (Pajnik 2008, 7)

Phoenix pravi, da razprave o prostituciji vodijo k štirim prevladujočim pojasnjevalnim modelom. Prvi je patologija, pri katerem so pomembna osrednja vprašanja, in sicer:

... kaj je krivo, da ženska postane prostitutka, kaj pomeni biti prostitutka in kaj je tisto, kar je samo po sebi napačno pri prostitutkah, zaradi česar se razlikujejo od drugih žensk. Odgovori gredo v smeri, da ženske v prostituciji prihajajo iz neurejenih družinskih razmer, da so njihovi starši neizobraženi z nizkimi moralnimi vrednotami in da neprimerno psihološko ozračje v družini povzroča pri ženskah

slaboumnost. Po teh razlagah se ženske s prostitucijo ukvarjajo zaradi travme v zgodnjem otroštvu, zaradi psihopatoloških osebnostnih značilnosti, iz psihonevrotičnih potreb, zaradi osebne nestabilnosti in, nenazadnje, zaradi tega, ker si ne morejo predstavljati, da bi lahko preživele kako drugače. (Phoenix v Pajnik 2008, 46)

Drugi model govori o prostituciji kot o posledici socialne segregacije in izključevanju žensk iz socialnih razmerij in sistemov. Poudari, da se prostitutke zaradi družbenega determinizma niso vključile v običajna družbena razmerja, kot jih narekuje družinsko in delovno okolje. »Pri vprašanjih o pomenih prostitucije in o življenju prostitutk ta model prostitucijo predstavi kot kriminalno subkulturo in kot nasprotje normalnim družbenim razmerjem.« (Phoenix v Pajnik 2008, 46)

Pri tretjem modelu »v ospredje stopi pojasnjevanje ekonomskih razmer in socialnega okolja, ki ženskam ponuja premalo možnosti. Prostitucija se kaže kot edina alternativa, kot možnost za preživetje ali izboljšanje ekonomskega položaja. V ospredju so dileme, koliko gre pri prostituciji za »odločitev« oziroma, koliko je dejavnost povezana s socialnimi, ekonomskimi in drugimi družbenimi okoliščinami.« (Phoenix v Pajnik 2008, 46)

Pri zadnjem, četrtem modelu je »prostitucija manifestacija patriarhalnega nadzora nad žensko seksualnostjo in je posledica prevlade in nasilja moških. Model prevzema načelo viktimizacije, prostitutka je žrtev nasilnih razmer in zlorab in zapostavlja položaj prostitutke kot ne-žrtve ali ne nujno žrtve.« (Phoenix v Pajnik 2008, 47)

V tem diplomskem delu se bomo, kot že rečeno, osredotočali predvsem na pomoč ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi, ki so v največjem obsegu še vedno žrtve prisilne prostitucije. »Prisilna prostitutka je ženska ali dekle, ki je tako ali drugače prisiljena v ponujanje in opravljanje spolnih storitev, in sicer ne glede na to, ali se prostituira zase ali za koga drugega ...« (Popov 2002, 20) To seveda velja ob predpostavki, da obstaja tudi prostitucija, ki se imenuje prostovoljna. Popov sicer ugotavlja, da je prostovoljna prostitutka »ženska ali dekle, ki se je sama odločila za posel v seksualni industriji. Ob doslednem spoštovanju človekovih pravic njeni odločitvi nimamo pravice oporekati. Tudi zanjo namreč velja med

drugim tudi pravica do svobodne izbire poklica.« (Popov 2002, 21) Vendar pa menimo, da je težava pri vsem skupaj, ali je v kateremkoli primeru prostitucija v resnici lahko prostovoljna in zelena/svobodna odločitev. Ali se nekdo zares lahko prostovoljno odloči, da bo za plačilo prodajal svoje telo. V primeru, da izčrpaš vse ostale možnosti za preživetje oziroma ti nobena druga izbira ne omogoča vsaj približno dostojnega življenja in se »odločiš« za to opcijo, ali ni to izsiljena izbira? Ali morda kdo kljub vsemu izbere to tudi pred kakšno drugo? To so naši pomisleki glede opredelitve prostovoljne in prisilne prostitucije, tako kot v tretjem modelu govori o tem Phoenix. S temi pomisleki pa se sooča tudi Popov, ko glede prostovoljne prostitucije ugotavlja, da je legitimno vprašanje »kam sodijo ženske in dekleta, ki prihajajo iz držav, ki svojim državljanke in državljanom ne zagotavljajo ne dela ne socialnega in zdravstvenega varstva.« (Popov 2002, 20) Sprašuje se »kam torej uvrstiti ženske in dekleta iz teh držav, torej tiste, ki jim je prostitucija edini izhod? Splošno znano je, da denar, zaslužen s prostituiranjem, pogosto namenijo za vzdrževanje družine. Če imajo seveda srečo in ga sploh kaj dobijo. So to prisilne ali prostovoljne prostitutke? Utemeljeno se je tudi vprašati, ali takšne države ne igrajo vloge legitimnega trgovca z ljudmi.« (Popov 2002, 21)

V Sloveniji je prostitucija dekriminalizirana od leta 2003 in tudi ukvarjanje s prostitucijo ni več prekršek, vendar pa je prepovedana na javnih mestih zaradi motenja javnega reda in miru.

Še nedolgo tega so akterji, ki delujejo na tem področju, svojo pozornost usmerjali večinoma na stran ponudbe, ukvarjali so se s pogoji v izvornih državah, niso pa problematizirali povpraševanja po storitvah. »Gorišče večine raziskav je bila promocija boja proti trgovanju, s tem pa preganjanje kriminalnih združb in vpletenih posameznikov ter rehabilitacija žrtev. Šele v zadnjem času je moč zaslediti raziskave, ki pojav obravnavajo širše, pri tem pa upoštevajo tudi razmerje do prostitucije.« (Pajnik 2008, 73)

Kampanje, ki delujejo proti trgovanju z ljudmi, imajo med seboj različne ideološke okvirje razumevanja prostitucije. Glavna razlika med njimi je predvsem odgovor na vprašanje, ali si nekdo lahko prostitucijo izbere za poklic ali ne. »Nekateri trdijo, da je vsaka prostitucija in zato tudi trgovanje z ljudmi vsekakor tudi kršenje človekovih pravic.« (Pajnik 2008, 73)

Menimo, da je dilema, ali si nekdo prostitucijo lahko izbere za poklic, morda še lahko utemeljena in je odgovor po našem mnenju morda celo lahko pritrđen, vendar pa bi bilo vsekakor potrebno upoštevati tudi razloge, ki so privedli do take odločitve. Ob tem pa spet lahko hitro trčimo ob prisilo, četudi ne nujno neposredno s strani nekoga. Vsekakor pa se zagotovo strinjamo s trditvijo, da je vsako trgovanje z ljudmi kršenje človekovih pravic, kar je bilo že razdelano v poglavju o človekovih pravicah.

S preučevanjem prostitucije se je v Sloveniji veliko ukvarjal Iztok Šori, ki je ugotovil, da je pri nas zelo malo oziroma skoraj nič ulične prostitucije in da se večina prostitucije dogaja v stanovanjih, temu pa sledi prostitucija v nočnih lokalih; prevladuje pa heteroseksualna ženska prostitucija. Pri stanovanjski prostituciji naj bi se vedno pogosteje dogajalo, da prostitutke padejo v primež organiziranega kriminala, saj redko katera deluje sama, brez zvodnika. Takšne informacije je Šori pri svojem raziskovanju pridobil od Društva Ključ. V nočnih lokalih je pri nas zaposlenih največ tujk in tukaj obstaja največja nevarnost za trgovanje z ljudmi. Po mnenju Društva Ključ, ki ga je pridobil Šori, je večina lastnikov nočnih lokalov pri nas vpletena v organiziran kriminal. (Šori 2005, 68)

Najemniki nočnih lokalov imajo namreč zelo dobro organizirano mrežo sodelavcev: nekdo novači dekleta na vzhodu, drugi jih pripelje sem, tretji priskrbi papirje, četrti sili v prostitucijo ... Če torej policija prime le enega člana iz te kriminalne združbe, ne naredi nič. Kljub temu bi bilo krivično trditi, da so vse ženske, ki delajo po nočnih lokalih v Sloveniji, tukaj prisilno (ali da se prostituirajo). Nekatere tudi vnaprej vedo, kaj bodo morale početi, vendar pa ne vedo, v kakšnih okoliščinah, pod kakšnimi pritiski in za kakšno plačilo, so še povedali pri Ključu in opozorili, da si lastniki nočnih lokalov pri njih zaposlene ženske izmenjujejo tudi med seboj. (Šori 2005, 68)

Šori je s prostitutkami opravljal tudi intervjuje in nekatere izmed njih so svojo izkušnjo, kako so zašle v prostitucijo, opisale kot nekaj, za kar so se odločile same in prostovoljno. Vendar pa se Šori kljub temu sprašuje, če je v tem pripovedovanju vsa resnica. »Če je bila njena pot v Slovenijo res tako enostavna in prostovoljna, kot je pripovedovala, ostaja vprašanje, saj ji je nekdo moral povedati, kako prostitucija v Sloveniji deluje in v katerem

hotelu naj se nastani. Ker ni znala slovensko, je tudi upravičeno vprašanje, kdo je zanjo oddajal oglase v oglasniku.« (Šori 2005, 71)

Za preprostimi zgodbami, ki jih navajajo prostitutke in prostituti, se pogosto skriva dejstvo, da jih je večji del v prostitucijo zaveden ali tudi neposredno prisiljen – to še posebej velja za tujke, ki delajo v naši državi. Zvodniki ženske različno rekrutirajo v prostitucijo, pri čemer so nekatere poti bolj ali manj slučajne, vendar lahko tudi del dobro premišljenih in organiziranih strategij, kot so obljube za dobro plačano delo, študij v tujini, poroka in podobno, so pojasnili pri Ključu. (Šori 2005, 71)

3 OSKRBA ŽRTEV TRGOVANJA Z LJUDMI

3.1 Težave s prepoznavanjem žrtev trgovanja z ljudmi

Da bi lahko nudili pomoč žrtvam trgovanja z ljudmi, moramo seveda ljudi prepoznati kot žrtve. To pa ni vedno enostavno. Obstajata dve osnovni težavi, kot ugotavljata Clawson in Dutch, ki smo ju v nalogi že omenjali: težava pri prepoznavanju žrtev s strani tistih, ki bi jim lahko pomagali (na primer policija, strokovni delavci ...) in težava, da se same žrtve trgovanja z ljudmi dostikrat ne prepoznajo kot žrtve. Zato dostikrat, ko žrtve pridejo v kontakt s tistimi, ki bi jim lahko pomagali, sploh niso prepoznane kot žrtve. (Clawson in Dutch 2008, 3)

Velikokrat se torej zgodi, da žrtve trgovanja same ne verjamejo, da so žrtve. To izhaja pogosto iz pomanjkanja izobrazbe in njihovega lastnega nepoznavanja trgovanja z ljudmi in osveščenosti glede njihovih pravic. Po drugi strani pa jim stojijo nasproti tudi trgovci z ljudmi, ki jih prepričajo, da so za svojo situacijo oziroma situacijo, v kateri so se znašle, krive same. Prav tako so jih ti trgovci sposobni prepričati v to, da so one same kot žrtve kriminalci in da bodo organi pregona preganjali njih. Pogosto so žrtve tudi odvisne od trgovcev, začnejo jih dojemati kot zaščitnike. Strokovni delavci pri žrtvah trgovanja z ljudmi opažajo fenomen Stockholmskega sindroma. V primeru, da se žrtev torej sama ne prepozna kot žrtev, je seveda otežena možnost pomoči s strani organov pregona, strokovnih delavcev ... (Clawson in Dutch 2008, 3)

To so hkrati tudi razlogi, zakaj tisti, ki naj bi žrtvam nudili pomoč, žrtev ne prepoznavajo kot žrtve. Obstajajo primeri, ko so bile žrtve obravnavane kot nelegalni priseljenci, ženske žrtve trgovanja z ljudmi pa so bile, sploh v preteklosti, dostikrat obravnavane »zgolj« kot prostitutke. (Clawson in Dutch 2008) Morda pa je strah pred stigmatizacijo prisoten tudi pri ženskah in iz tega razloga, ker si ne želijo te oznake, kdaj tudi ne pristanejo na to, da so žrtve. Včasih pa se morda tako tudi zares ne vidijo. In morda, če same sebe ne vidijo kot žrtve, jih tudi mi ne bi smeli tako obravnavati, sploh če dopuščamo možnost individualne izkušnje vsake ženske in ji damo izbiro, da se sama odloči.

Težave glede prepoznavanja žrtev so morda še posebno aktualne v zadnjem obdobju, ko je v našo državo vstopalo ogromno število migrantov, kot ugotavlja Čurin, nacionalni koordinator boja proti trgovanju z ljudmi v Sloveniji, v intervjuju z Delovim novinarjem:

Migracijskih tokov po njegovem ne kaže v celoti enačiti s trgovino z ljudmi, temveč je treba preveriti vsak primer posebej. Pri tem sogovornik priznava, da je v takih množičnih tokovih na mejah izjemno težko prepoznati žrtve trgovine z ljudmi. Od 16. oktobra lani je v državo vstopilo kakšnih 480.000 migrantov, pristojni organi pa med njimi niso prepoznali niti ene žrtve trgovine z ljudmi. V petih minutah, kolikor naj bi imeli policisti na voljo za obravnavo enega prebežnika, je to tako rekoč nemogoče. »Da prepoznaš nekoga kot žrtev trgovine z ljudmi, potrebuješ nekaj časa za pogovor, na katerem pa mora biti poleg policista navzoč tudi kakšen strokovnjak, opremljen z indikatorji oziroma kazalniki za tovrstne prepoznave. Potrebni so dolgotrajno delo, izobraževanje in usposabljanje, da lahko nek pojav prepoznaš kot trgovino z ljudmi,« pravi Čurin. Prav razpršenost trgovine z ljudmi na različna področja otežuje odkrivanje tovrstnih kaznivih dejanj. V javnosti je sicer najbolj izpostavljena zloraba prostitucije, saj jo organi pregona tudi najlažje odkrivajo. (Korsika 2016, 23. februar)

Dejstvo je, da je včasih trgovanje z ljudmi težko prepoznati, vendar pa je veliko oseb, ki lahko pridejo v stik z žrtvami in jih kot take tudi prepoznajo. Ve se, da imajo žrtve prisilne prostitucije podobne oblike poškodb kot žrtve posilstev in nasilja v družini. Na to bi morali biti pozorni organi pregona, delavci v zdravstvu in ostalo osebje, ki prihaja v stik z žrtvami. Zato je izjemnega pomena izobraževanje tega kadra, da bodo lahko prepoznali potencialne žrtve in jim nudili pomoč.

V Sloveniji Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, nevladna organizacija, ki deluje na področju trgovanja z ljudmi, nudi izobraževanja za strokovne delavce in delavke v šolstvu, zdravstvu, tožilce, sodnike, policiste ... (Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi)

Prepoznavanje trgovanja z ljudmi je torej lahko dolgotrajen proces. Hitro se trgovanje z ljudmi lahko zamenja s kakšno drugo obliko kriminalnega dejanja, kot je recimo tihotapljenje prebežnic in prebežnikov. Prav tako je učinek travme, ki jo s seboj nosi žrtev trgovanja z ljudmi, tako močan, da lahko traja dolgo časa, tudi več mesecev, da žrtev spregovori o svoji situaciji. (United Nations Office on Drugs and Crime 2009)

3.2 Delo z žrtvami nasilja

V tem poglavju želimo predstaviti smernice pri delu z žrtvami nasilja, saj je to osnova tudi za delo z žrtvami trgovanja z ljudmi. Opredeliti želimo tudi nekaj ključnih pojmov, nujnih za razumevanje dela z žrtvami nasilja in trgovanja z ljudmi: žrtve trgovanja z ljudmi, ko se osredotočamo na ženske žrtve prisilne prostitucije, so namreč tudi žrtve nasilja. »Nasilje je vsako dejanje, usmerjeno proti osebi ali skupini oseb proti njihovi volji in kljub izraženemu nestrinjanju. Uporablja se za pridobitev moči in nadzora.« (Pavšič Mrevlje 2003, 8) Prisotnost uporabe nasilja nad ženskami žrtvami trgovanja z ljudmi seveda ni nič presenetljivega, so pa včasih morda presenetljive reakcije in vedenje žrtev trgovanja z ljudmi, zato pogosto spregledamo specifičnost nasilja v trgovini z ljudmi. »Posebnosti ljudi, ki so bili prisiljeni živeti v situaciji osnovnega preživetja, so velikokrat opisane kot njihove značajske lastnosti. Mnenja o osebnosti, razviti pod običajnimi pogoji, se pogosto neposredno prenašajo na osebe, ki so preživele (dolgotrajno) travmo, ne da bi se pri tem upoštevalo popačenosti značaja, nastale v neobičajnih pogojih.« (Pavšič Mrevlje 2003, 17) »Pred seznanjanjem s psihološkimi posledicami izkušenj trgovine z ljudmi je zato morda koristno natančneje spoznati življenjske pogoje, s katerimi jih storilci, trgovci z ljudmi ali zvodniki povzročijo.« (Pavšič Mrevlje 2003, 9)

Oblike nasilja, ki jih storilci izvajajo nad ženskimi žrtvami trgovanja z ljudmi, so uporaba groženj, s čimer pri žrtvah povzročajo zmedenost in trpljenje. Naslednja je uporaba fizičnega nasilja, s katerim žrtev prestrašijo, pri ženskih žrtvah prisilne prostitucije storilci med drugim, da bi žrtev prisilili v prostitucijo, lahko poskrbijo tudi tako, da jo posili več moških. Storilci prav tako uporabljajo čustveno nasilje, s čimer žrtev postavljajo v podrejen položaj in jo ponižujejo, možna je tudi uporaba ekonomskega nasilja in finančne

odvisnosti, uporaba osamitve in nadzora, kar pomeni, da nadzorujejo vsako početje žrtve in preverjajo, s kom se dobiva. Ob vseh načinih nasilja pa storilec vsakršno nasilje in njegove posledice hkrati zanika, razvrednoti in žrtev viktimizira. (Pavšič Mrevlje 2003, 9–11)

Vse te možne oblike nasilja, ki ga storilci lahko izvajajo nad ženskimi žrtvami trgovanja z ljudmi, na žrtvah pustijo globoke psihološke posledice in zaradi teh posledic se žrtev znajde v obdobju krize. »Kriza je motnja v stanju stabilne osebnosti, ki pelje k prekinitvi običajnih modelov funkcioniranja.« (Pavšič Mrevlje 2003, 12) Značilni za stanje krize so zmedenost, povečana napetost in občutek nemoči. Obdobje krize običajno traja od enega do šestih tednov, v tem času se oseba trudi vzpostaviti ponovno ravnovesje, kot ga je imela pred nastankom krize. Situacije, na katere se bo posameznik(ca) odzval(a) s krizo, so različne in so odvisne od vsake(ga) posameznice(ka). »Z vidika posameznika krizo povzročijo situacije, kot so ogroženost, izguba ali sprememba. Ogroženost je usmerjena na integriteto osebnosti, zaradi česar se aktivira tesnoba kot obrambni mehanizem. Na izgubo se oseba odzove z depresivno reakcijo, ki lahko vodi tudi v depresijo. Sprememba sproži mobilizacijske dejavnosti, usmerjene v reševanje problema.« (Pavšič Mrevlje 2003, 13) Kriza poteka v treh fazah, »intervencija v krizi je nujna psihološka pomoč v krizni situaciji. Zajema večje število ukrepov ter verbalna in neverbalna delovanja, uglasena s splošnim ciljem – spremembo situacije.« (Pavšič Mrevlje 2003, 13) Namen intervencije je zmanjšanje vpliva krize v pomoč osebi, da se vrne na nivo funkcioniranja pred krizo. »Najpomembnejše je, da si zapomnite, da je obdobje krize naraven del procesa okrevanja in ga bo enkrat konec. Narava krize je taka, da vas popolnoma vsrka vase; ko ste v krizi, ne morete videti ničesar drugega.« (Bass in Davis 1998, 87) Ko enkrat obdobje krize mine, žrtev nikoli več ne bo občutila enako hude krize, lahko pa bo še doživljala krizna obdobja med procesom okrevanja. (Bass in Davis 1998, 88)

Izkušnja trgovanja za namen prisilne prostitucije je za žensko vsekakor tudi travmatski dogodek, ki na njej pusti dolgotrajne posledice, ena izmed možnih je tudi post-travmatska stresna motnja (PTSM). Post-travmatska stresna motnja je resno stanje, ki izčrpava človeka in se lahko pojavi pri ljudeh, ki so izkusili ali prisostvovali naravni katastrofi, večji nesreči, terorističnemu napadu, vojni, nasilnemu osebnemu napadu, kot je posilstvo oziroma drugim življenjsko ogrožajočim dogodkom. (Anxiety and Depression Association of

America) Še bolj je za ženske žrtve trgovanja primerna opredelitev kompleksne post-travmatske stresne motnje (KPTSM), kjer gredo simptomi v še večje razsežnosti kot pri običajni post-travmatski stresni motnji in je simptomatska slika takih oseb, ki so preživele dolgotrajnejšo travmo, kar je običajno pri ženskih žrtvah trgovanja za namene prisilne prostitucije, širša, globlja in kompleksnejša kot pri običajni post-travmatski stresni motnji. (Pavšič Mrevlje 2003, 19)

Ženske žrtve trgovanja z ljudmi za namene prisilne prostitucije so torej vsekakor žrtve različnih oblik nasilja, od psihičnega do fizičnega, posledice, ki jih pušča na njih, so lahko hude in dolgotrajne. Te žrtve predstavljajo posebno skupino žrtev nasilja, saj so njihove izkušnje z nasiljem specifične. Kljub temu se smernice za delo z njimi lahko opirajo na različne programe za delo z žrtvami drugih oblik nasilja, od žrtev posilstva, ženskih migrantk, ženskih žrtev nasilja v družini, izkoriščanih delavk in podobno. Je pa delo z ženskimi žrtvami trgovanja z ljudmi lahko dolgotrajnejše in težje, po nekaterih raziskavah je bilo ugotovljeno, da naj bi bilo z eno žrtvijo trgovanja z ljudmi toliko dela kot z dvajsetimi žrtvami nasilja v družini skupaj. (Gajic-Veljanoski in Stewart 2007, 352)

Vse skupaj kaže na to, da je delo z ženskimi žrtvami trgovanja z ljudmi vsekakor izjemno zahtevno in dolgotrajno in zahteva multidisciplinaren pristop. Pomembno bi bilo, da bi strokovnjaki z različnih področij delovali skupaj in usklajeno v dobrobit vseh ženskih žrtev trgovanja z ljudmi.

3.3 Programi, namenjeni žrtvam trgovanja z ljudmi (Slovenija)

V tem delu diplomske naloge želimo predstaviti možnosti pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi v Sloveniji, se pravi oblike pomoči, ki so dostopne žrtvam, ko se enkrat izvijejo iz primeža trgovanja z ljudmi.

Na tem mestu bi želeli dodati še to, da v tej diplomski nalogi sicer uporabljamo izraz žrtev trgovanja z ljudmi skozi celotno nalogo. Poudariti pa bi želeli, da se v programih oskrbe v interakciji z osebami, ki jim je nudena pomoč, nikdar ne uporablja tega izraza, ampak je v

uporabi izraz uporabnica. Jasno je, kakšna je konotacija besede žrtev, hkrati pa velja tudi to, da žrtev s tem, ko ni več v situaciji trgovanja, tudi preneha biti žrtev. V primeru, da bi se zanjo še kar uporabljal izraz žrtev, bi ji s tem na nek način tudi jemali moč.

GRETA (nadzorstveni mehanizem po Konvenciji Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovanju z ljudmi) slovenske organe med drugim poziva, da:

- *zagotovijo, da dostop žrtev trgovine z ljudmi do pomoči ni pogojen z njihovim sodelovanjem v preiskavi in kazenskem postopku. Prav tako GRETA poziva organe, da zagotovijo, da se za žrtve trgovine z ljudmi omogoči varna in primerna nastanitev glede na njihove potrebe, kar lahko pomeni tudi zagotavljanje nastanitve in pomoči po izteku petdnevnega obdobja nujne pomoči.*
- *okrepijo svoja prizadevanja za zagotavljanje pomoči žrtvam trgovine z ljudmi in jim zlasti omogočijo ponovno vključevanje v družbo ter jim pomagajo, da se izognejo ponovni trgovini s tem, da jim omogočijo dostop do izobraževanja, poklicnega usposabljanja in trga delovne sile.*
- *vlagajo v človeške in finančne vire centrov za socialno delo, da lahko le-ti učinkovito zagotavljajo podporo in pomoč otroškim žrtvam trgovine z ljudmi.*
(Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2015–2016, 6)

V Sloveniji se z reševanjem problematike trgovanja z ljudmi ukvarja Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi (MDS), ki je pristojna kot strokovno posvetovalno telo in naj bi zagotavljala celovit pristop k reševanju te problematike.

Ministrstvo za notranje zadeve in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in enake možnosti sta zadolžena, da sodelujeta skupaj z nevladnimi in humanitarnimi organizacijami v skladu s 4. čl. izvedbenega dela Zakona o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi na področju pomoči žrtvam trgovine z ljudmi. Nameščanje žrtev pri nas poteka sprva v programu krizne namestitve, to sofinancira Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, temu pa sledi program

namestitve v varni prostor, ki pa ga sofinancira Ministrstvo za notranje zadeve. (Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi 2016, 13)

Pri krizni namestitvi ima žrtev pravico izkoristiti pomoč in podporo, če se upravičeno domneva, da je bila žrtev trgovine z ljudmi. To pravico ima tudi pred in med kazenskim postopkom in tudi v ustreznem časovnem obdobju po samem zaključku kazenskega postopka; ta pomoč ni pogojena s pripravljenostjo žrtve sodelovati v predkazenskem in kazenskem postopku. Krizna namestitev lahko traja do 30 dni, to naj bi bilo za žrtev obdobje za okrevanje in razmislek ter seznanitev z možnostmi prostovoljnih nadaljnjih oblik programov oskrbe in sodelovanja z državnimi organi. To pomoč in namestitev žrtvam nudi nevladna oziroma humanitarna organizacija v okviru programa Oskrbe žrtev trgovine z ljudmi – krizna namestitev in ta namestitev ni pogojena s sodelovanjem žrtve v kazenskem postopku. (Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi 2016, 13)

Po krizni namestitvi pride na vrsto, če se žrtev seveda tako odloči, možnost namestitve v varnem prostoru. To možnost se žrtvi ponudi že v času krizne namestitve – namestitev v varnem prostoru je dolgotrajnejša oblika pomoči žrtvi. Vendar je za državljane(ke) tretjih držav namestitev v varnem prostoru odvisna od dovoljenja za zadrževanje in dovoljenja za začasno prebivanje. Tudi ta program na podlagi pogodbe, sklenjene z Ministrstvom, izvaja nevladna oziroma humanitarna organizacija. Vključitev v program oskrbe žrtev je prostovoljna, za žrtve, ki so državljanke(i) tretjih držav, lahko traja do zaključka kazenskega postopka, za druge žrtve pa zakonski rok ni predviden. (Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi 2016, 14–15)

Glede poteka programa oskrbe žrtev trgovine z ljudmi je v Priročniku o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi opredeljeno, da žrtev s pisno izjavo sprejme nastanitev in pomoč. V tej izjavi so prav tako podrobneje opisane in določene pravice in obveznosti žrtve in izvajalca programa. Žrtev je nameščena toliko časa, kolikor časa se izvaja program, hkrati pa je dolžna tekom trajanja programa v namestitvi spoštovati hišni red in sodelovati pri izvedbi individualnega programa pomoči in zaščite. Izvajalec programa žrtvi nudi vso potrebno psihosocialno, zdravstveno in pravno zaščito. Izvajalec

programa nudi primerno pomoč tudi žrtvam s posebnimi potrebami, zlasti kadar so te potrebe posledica nosečnosti, žrtvinega zdravstvenega stanja, invalidnosti, duševnih ali psiholoških motenj oziroma kakšnih hujših oblik psihološkega, spolnega ali telesnega nasilja, ki ga je žrtev doživela. (Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi 2016, 15)

Oba programa oskrbe žrtev, se pravi krizna namestitev in kasnejša možna namestitev v varnem prostoru, sta prav tako del akcijskega načrta Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2015–2016. Del akcijskega načrta pa je prav tako program (re)integracije žrtev trgovine z ljudmi. Kaj sploh pomeni (re)integracija?

Čeprav gre pri reintegraciji in integraciji za isti pojem v podstavi, je med njima vendarle pomembna razlika. Pri reintegraciji gre za vrnitev človeka v okolje, iz katerega izhaja (vrnitev slovenske državljanke, ki je bila izkoriščana v Italiji, v domače slovensko okolje). Pri integraciji vključimo tujko(ca) v sociokulturni sistem naše države. Velja poudariti, da integracija ne pomeni asimilacije, ki je enosmeren proces prilagajanja tujcev dominantni kulturi države sprejema. V procesu integracije se državi sprejema ne prilagajajo le tujci, temveč se tudi dominantna kultura prilagodi njim in sprejme njihove posebnosti. (Kukolj in Obran 2007, 21)

Ta program je po mnenju medresorske delovne skupine nekakšna logična posledica programa Oskrbe žrtev trgovine z ljudmi in se delno z njim tudi prepleta. Temeljna pomoč programa (re)integracije je, da se vzpostavi nek spodbudni socialni kontekst, »kamor se žrtev lahko vključi, saj ji ta omogoča izobraževanje, usposabljanje, širjenje socialne mreže in nenazadnje pridobitev poklica oziroma nostrifikacijo že pridobljene izobrazbe, če gre za tujko(ca), ter možnosti zaposlitve. Ta posameznici(ku) omogoča plačilo za delo, strukturo časa, stike izven družine, povezovanje individualnih ciljev s skupnimi, določanje statusa in identitete ter zakonitost in kontrolo.« (Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2015–2016, 21)

Društvo Ključ ponuja tak program (re)integracije. Gre za program (re)integracije v slovensko okolje, saj so žrtve po njihovem mnenju brez takega programa zaradi

psihofizičnih posledic nasilja in ujetništva v še večji nevarnosti, da ponovno postanejo žrtve, če se jim ne nudi ustreznih opor in celostne pomoči. Temelj programa (re)integracije je torej vzpostaviti stimulativen socialni kontekst, v katerega se žrtev vključi. (Kukolj in Obran 2007, 21) »Program (re)integracije tako za žrtve pomeni prvi korak k njihovemu samostojnemu življenju brez nasilja, izkoriščanja in kršenja človekovih pravic.« (Kukolj in Obran 2007, 21)

Da bi bil (re)integracijski program uspešen, je treba zajeti vse vidike (re)integracije, uspešnost pa je odvisna tudi od pogojev v državi izvora, pogojev ob sprejemu, osebnostnih lastnosti žrtev, njihovih sposobnosti upravljati stres, njihove sposobnosti prilagajanja spremembam, obstoja socialnih mrež, možnosti ohranjanja stikov s svojci v domovini, možnosti dolgoročne nastanitve, obstoja ksenofobije, rasizma in predsodkov ter možnosti prakticiranja kulture države izvora. (Kukolj in Obran 2007, 21)

Iz tega lahko sklepamo, da mora biti (re)integracijski program prilagojen posamezni žrtvi in ne more biti enak za vse. Vsaka žrtev ima drugačne in predvsem sebi lastne potrebe. Tako se (re)integracijski program za neko žrtev lahko nanaša samo na delovno (re)integracijo, za neko drugo recimo samo na socialno (re)integracijo, seveda pa lahko zajema tudi obe vrsti hkrati. (Kukolj in Obran 2007, 21)

Kot smo omenili, se program (re)integracije navezuje na program Oskrbe, programa se med sabo torej tudi prepletata. Zato se že v času programa Oskrbe začne priprava žrtve na vključitev v (re)integracijski program. Kdaj točno pa svetovalka(ec) dejansko začne priprave za vključitev žrtve v (re)integracijski program, je seveda spet odvisno od vsake posamezne žrtve. Vsekakor je žrtvi treba pustiti, da se spočije, kar pomeni, da mine dovolj časa od njene travmatske izkušnje trgovanja z ljudmi, da nato sploh lahko začne ponovno premišljevat i o svojih ciljih za prihodnost. (Kukolj in Obran 2007, 22)

Ko torej nastopi čas za to, se žrtvi predstavi program, v katerega se ima možnost vključiti. Pri tem je pomembno, da svetovalka, ki dela z žrtvijo, uporablja besedišče, ki je žrtvi domače in razumljivo. Zavedati se je potrebno, da vse žrtve ne govorijo slovensko in v

takem primeru je pri pogovoru prisoten tudi prevajalec, ki govori žrtvin jezik. Svetovalka žrtvi predstavi, pod kakšnimi pogoji se lahko vključi v program (re)integracije in kakšne oblike pomoči so ji na voljo.

Oblike pomoči so:

- *svetovanje po programu (re)integracije,*
- *izdelava individualnega načrta (re)integracije s poudarkom na zaposlitvi,*
- *aktivna pomoč pri koriščenju možnosti usposabljanja,*
- *aktivna pomoč pri koriščenju možnosti izobraževanja,*
- *aktivna pomoč pri urejanju dokumentacije (delovna dovoljenja, dovoljenje za bivanje, nostrifikacija diplome ...),*
- *aktivna pomoč pri iskanju zaposlitve in*
- *aktivna pomoč pri zagotavljanju pravnega svetovanja. (Kukolj in Obrán 2007, 22)*

Nato se žrtvi ponovno pusti dovolj časa, da lahko razmisli, če se res želi vključiti v (re)integracijski program. Če se žrtev za to možnost ne odloči, ima kljub temu možnost kasnejše vključitve v program. V primeru, da se odloči za vključitev, se z njo opravi pogovor, skozi katerega se ugotovi, zakaj se žrtev želi vključiti v program, v kakšnih okoliščinah se trenutno nahaja, kakšni so njeni trenutni viri, katera so tista tveganja, ki lahko ogrozijo uspešnost programa, stopnjo okrevanja in ali je vključitev primerna. Cilj takšnega svetovalnega razgovora je dobiti čim bolj relevantne podatke glede zgoraj naštetega. Nato sledi svetovalnikovo poročilo, kjer poda svoje mnenje glede smiselnosti vključitve žrtve v program. (Kukolj in Obrán 2007, 23)

V primeru, da se žrtev vključi v program, se z njo oblikuje individualni načrt (re)integracije.

Ta vsebuje:

- *pričakovanja uporabnice,*
- *možnosti, ki jih ima Društvo Ključ,*
- *uporabničine pravice in dolžnosti,*

- *njene predstave o doseganju želja,*
- *načine izvedbe, ki bi pripeljali do izpolnitve želja,*
- *opredeljene kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje,*
- *konkretne korake, ki bi uporabnico postopoma privedli do zastavljenih ciljev,*
in
- *seznanitev uporabnice s pravico do pritožbe.* (Kukolj in Obran 2007, 23)

Temu sledi tudi dejanski začetek izvajanja načrta (re)integracije. Pri možnosti izobraževanja to pogostokrat vključuje učenje slovenskega jezika, saj so žrtve pogosto tujke. Tako je znanje slovenskega jezika za uspešnost programa (re)integracije bistvenega pomena, saj se bo žrtev sicer težko integrirala v družbo. Temu sledi ugotovitev, kakšno izobrazbo ima žrtev, in v skladu s tem se lahko naredi načrt za dokončanje oziroma nadaljevanje izobraževanja. Če se odloči za nadaljevanje ali dokončanje izobraževanja, se v ta načrt nato vključi tudi šolo, kjer bi žrtev izobraževanje nadaljevala. Svetovalka žrtev ves čas spremlja in ji v primeru težav nudi tudi potrebno pomoč. (Kukolj in Obran 2007, 25)

Glede na to, da še kar veljajo stereotipi, da so žrtve trgovine z ljudmi samo neizobražene ženske in dekleta, je treba poudariti, da to »... ne drži. Sumljivi oglasi za delo v tujini se, kot rečeno, pojavljajo na oglasnih deskah fakultet, v nekaterih državah je kljub visoki izobrazbi težko dobiti zaposlitev, kar še posebej velja za ženske. Tako se lahko zgodi, da oseba, ki je vključena v (re)integracijski program, že ima pridobljeno izobrazbo.« (Kukolj in Obran 2007, 25)

Po zaključenem izobraževanju je na vrsti iskanje zaposlitve. To vključuje pripravo žrtve na razgovore, pisanje prijav na prosta delovna mesta in podobno. Težava pri iskanju zaposlitve je iskanje primernih delodajalcev oziroma delodajalcev, ki bi bili pripravljene sodelovati pri (re)integraciji žrtev trgovine z ljudmi. (Kukolj in Obran 2007, 26) Se pa najdejo tudi taki primeri, kot smo izvedeli od predstavnice Društva Ključ. »V enem od primerov je bila uporabnica vključena v program do primerne zaposlitve, ki smo jo skupaj z njo našli v dveh mesecih.« (Predstavnica Društva Ključ 2016)

Glede na to, da je namen (re)integracijskega programa zmožnost (ponovnega) samostojnega življenja žrtve, je pomembno tudi in predvsem, da bo to samostojno življenje potekalo v prihodnosti brez izkoriščanja in kršenja človekovih pravic. Pri tem pomaga tudi dobro razpredena socialna mreža, ki pa je pri žrtvah pogosto ni več, zato jo je treba ponovno zgraditi. Tu pa lahko nastopijo težave, saj se žrtev »sooča z nezaupanjem do ljudi, primanjkuje ji komunikacijskih veščin, muči jo nizka samopodoba in občutek nesposobnosti. Pomembno je, da začne graditi svojo socialno mrežo pred vključitvijo v (re)integracijski program, torej že v dobi okrevanja.« (Kukolj in Obrán 2007, 27)

Kot je razvidno, je torej v času (re)integracijskega programa ob žrtvi ves čas prisotna svetovalka. »Ker ima pred seboj osebo, ki je preživela težko izkušnjo trgovine z ljudmi, mora pri svojem delu izhajati iz načel dela in komuniciranja z žrtvami trgovine z ljudmi.« (Kukolj in Obrán 2007, 29) »Naloga svetovalke je predvsem nudenje čustvene opore, dodajanje moči ter sodelovanje pri sprejemanju pomembnih odločitev in načrtovanju prihodnosti.« (Kukolj in Obrán 2007, 29)

Programe nudenja pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi v Sloveniji nudi, poleg že omenjenega Društva Ključ, tudi Slovenska Karitas. Na tem mestu bi izpostavili še en vidik, na katerega sicer v dostopni literaturi za Slovenijo ni veliko napisanega. Kljub temu se nam zdi pomembno ta vidik izpostaviti vsaj kot lasten pomislek, čeprav ni dovolj strokovno podprt z ustrežno literaturo. Karitas na svoji spletni strani navaja: »Oskrba žrtev trgovine z ljudmi v okviru Slovenske Karitas obsega ustrezno namestitev, prehrano in oskrbo žrtev, socialno, psihološko in pravno pomoč, zagotavljanje prevajalskih storitev, tolmačenja in urejanje statusa, svetovanje in informacije v zvezi z zakonitimi pravicami v jeziku, ki ga razumejo, izvajanje ukrepov v smislu socializacije, revitalizacije in reintegracije ter zagovorništvo in opolnomočenje.« (Slovenska Karitas) Vsekakor Slovenska Karitas deluje na mnogih področjih, njihovi programi pomoči so namenjeni odvisnikom od drog, alkohola, delujejo tudi na področju nasilja v družini ... Vse to je vsekakor dobrodošlo in nikakor ne želimo zmanjševati pomena tega dela. Se pa kljub temu sprašujemo, ali lahko ustanova, ki deluje na toliko področjih, nudi kakovostno in strokovno podprto pomoč tudi fokusu te diplomske naloge, torej ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi.

Drug pomislek zadeva dodatno stigmatizacijo žensk žrtev trgovanja, ki so bile izkoriščane za namene prisilne prostitucije – primer je naslednje pojasnilo predstavnikov Slovenske Karitas: »... zakaj se povezujemo v boju proti trgovini z ljudmi, zakaj preventivno delujemo ... ker je bolj kot karkoli v tem pojavu izraženo uboštvo ... pri svojem delu pa pogosteje kot materialno uboštvo vidimo uboštvo duha ...« in »... govorimo o duhovnem uboštvu tako žrtev kot trgovcev z ljudmi ...« »Mi smo tisti, ki nas ni sram sedeti z uporabniki pred ambulanto za spolno prenosljive bolezni ...« (Nikodemovi večeri 2014) Take izjave so vsaj implicitna moralna obtožba žensk. Nekaj podobnega lahko velja tudi za videospot, ki ga je v sodelovanju s Slovensko Karitas posnela glasbenica Neisha, ki je z namenom opozarjanja in ozaveščanja glede prisilne prostitucije posnela videospot, saj se nam ne zdi najbolj posrečen. Menimo, da se v samem spotu in prispevku (Pelko 2014) morda preveč zamegli razliko med prostovoljno in prisilno prostitucijo in se s tem žrtve ponovno stigmatizira. Ženske žrtve prisilne prostitucije so vsekakor žrtve, to so postale bodisi s prisilo, bile so zavedene ali preslepljene, nikakor pa si izkušnje trgovanja niso izbrale same. V spotu pa je prikazana ženska, ki se sprva sama odloči za to, da se bo prostituiral, a si potem, ko je nek moški nasilen do nje, premisli in pobegne iz ogrožajoče situacije. Na koncu spota mimoidoča žensko prostitutko, spečo na klopi, pokrije. Vse skupaj je prikazano na način, da se nam ženska zasmili, česar si ne bi smeli dovoliti, saj gre za pokroviteljski odnos do žrtve. Po drugi strani pa besedilo pesmi »pogled obračaš stran, izgledaš, kot da te je sram, zašla si s poti ...« (Pelko 2014) nakazuje na moralno sporno početje. Implicitno torej sporoča, da je prostituiranje nekaj, česar bi se morale sramovati.

Pričujoče izjave in mnenja po našem mnenju žrtvam lahko povzročijo dodatno škodo v procesu okrevanja, kjer je nudenje čustvene opore in psihosocialne pomoči s strani strokovnih delavcev izjemnega pomena, o čemer bomo pisali v naslednjem poglavju te diplomske naloge.

3.4 Psihosocialna pomoč žrtvam trgovanja z ljudmi

Psihično stanje žrtve po travmatični izkušnji trgovanja z ljudmi je bistvenega pomena in zaradi te travmatične izkušnje žrtvinega stanja ne moremo in ne smemo »ocenjevati v

okviru običajnih življenjskih situacij, saj so bile žrtve trgovine z ljudmi podvržene najhujšemu fizičnemu in psihičnemu nasilju, ki je pustilo nepopravljive posledice na žrtvinem dojetanju same sebe ter okolice.« (Kukulj in Obran 2007, 18)

V splošnem se pri delu z žrtvami, ki imajo izkušnjo trgovanja z ljudmi, držimo smernic za delo z žrtvami nasilja. Seveda ne gre za popolnoma enako situacijo, vendar pa so v osnovi to prakse, katerih naj bi se organizacije ali posamezniki, ki pri nas delujejo na področju pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi, držali. Tinkara Pavšič Mrevlje v priročniku Psihosocialna pomoč žrtvam trgovine z ljudmi dobro razdeli osnovna načela dela, ki naj bi se jih držali. Najpomembnejša pogoja sta anonimnost in zaupnost. Ženska mora vedeti, da bo vse povedano ostalo zaupno, tudi zato, ker ima med drugim dosti podatkov o tistih, ki so jo izkoriščali in je zato še vedno visoko izpostavljena in ogrožena. Hkrati pa ima tudi strah pred stigmatizacijo in marginalizacijo, saj se zaveda, kakšen odnos ima družba do prostitucije in prostitutk. (Pavšič Mrevlje 2003, 23)

Drugo je načelo varnosti. Občutek varnosti ženske vsekakor nujno potrebujejo zaradi izkušnje, ki je za njimi. Pogoji, v katerih so živele, jim tega občutka vsekakor niso nudili, bile so izpostavljene telesnemu in čustvenemu nasilju. Torej je vsekakor pomembno, da ta občutek varnosti spet pridobijo, to je tudi prvi korak v njihovem procesu rehabilitacije. (Pavšič Mrevlje 2003, 23)

Velja tudi načelo informiranega soglasja in izbire. Ker v situaciji trgovanja nimajo možnosti lastne izbire, je svobodno odločanje o prihodnosti vezano na ponovno pridobitev samostojnosti. Zato morajo sicer biti o svojih možnostih s strani svetovalke dobro obveščene, hkrati pa morajo biti one tiste, ki bodo te odločitve sprejemale, saj so same za to najbolj pristojne, svetovalka pa mora to upoštevati. (Pavšič Mrevlje 2003, 23)

Ponovno vzpostavljanje občutka moči je naslednje. Svetovalka mora ženski pomagati ponovno odkriti njeno notranjo moč in samozaupanje, da bo verjela v lastne sposobnosti in ponovno prevzela nadzor nad svojim življenjem. (Pavšič Mrevlje 2003, 23)

Izjemno pomembno pa je, da se vzpostavi odnos, ki ne viktimizira. Žrtve trgovanja se pogosto srečujejo z nerazumevanjem in viktimizacijo, da so dobile, kar so iskale, da se niso dovolj potrudile in pobegnile že prej ... Zato pogosto niti ne povejo, da trpijo. Pomembno je torej poudarjati odgovornost storilcev in ne žrtev. Nikakor se ne sme kriviti njih, ker so se znašle v takšnih okoliščinah. (Pavšič Mrevlje 2003, 23)

Nadalje Pavšič Mrevlje, ko govori o neposrednem delu z uporabnicami, poudarja pomembnost čustvene opore, ki je pomemben del pri delu z žrtvami trgovanja z ljudmi. Svetovalka mora biti v oporo ženski pri razumevanju njenih čustev, poslušati jo mora z empatijo. Tudi vprašanja mora postavljati na način, ki ni obsojajoč. Hkrati pa mora ženski pustiti prosto izbiro, da se sama odloči, kaj bo razkrila in česa ne. (Pavšič Mrevlje 2003, 27)

Prva izmed štirih oblik pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi je potrditev čustev in doživetij, kar se nanaša na to, da svetovalka, ki dela z žrtvijo, le-tej da vedeti, da verjame njeni zgodbi o tem, kaj se ji je zgodilo. Prav tako se mora izogibati stigmatiziranju žrtve, recimo z nazivom »prostitutka«, »izkoriščana« ... Dobro je, da je pri spraševanju o nasilju, ki ga je bila deležna žrtev, neposredna, saj se s tem izboljša možnost, da bo tudi žrtev pripravljena povedati več kot sicer. Pomembno je žrtvi dati jasno vedeti, da so njena čustva sprejemljiva. Običajno je s strani svojega zvodnika poslušala očitke, da je sama kriva za svojo situacijo, kasneje pa morda tudi s strani policije in ostale neposredne okolice ni dobila obsodbe takih očitkov, ampak so se obnašali, kot da ni nič narobe. Predvsem pa je pomemben tudi žrtvin občutek varnosti. Jasno pa je, da je potrebno obsoditi vsakršno nasilje, ki ga je bila žrtev deležna, in poudariti, da to nikakor in v nobenem primeru ni sprejemljivo in za to ni kriva ona sama, ampak storilec. V primeru, da se žrtev morda počuti osamljeno v svoji izkušnji, je dobro poudariti tudi, da njen primer vsekakor ni osamljen, in ji morda podati tudi kakšne statistične ali druge uporabne podatke. (Pavšič Mrevlje 2003, 29–30)

Druga oblika pomoči je ustvarjanje občutka stabilnosti in osebne moči, kar pomeni, da se je z žrtvijo pomembno pogovoriti o njeni prihodnosti, o tem, česa si želi, o čem sanja in na

kakšen način je mogoče te cilje uresničiti, nikakor pa se pri pogovoru o tem ne sme spraševati tako, da bi žrtev viktimizirali. (Pavšič Mrevlje 2003, 30)

Tretja oblika pomaga ženski, da spet pridobi nadzor nad svojim življenjem. Povečini imajo ženske, žrtve trgovanja z ljudmi, težave predvsem zaradi travme, ki so jo doživele, odvzet jim je bil namreč občutek nadzora in dostojanstva (s strani storilcev). Zato si morajo te občutke ponovno pridobiti. (Pavšič Mrevlje 2003, 30)

Zadnja, četrta oblika pomoči pa je razlaga in pojasnitev možnosti, ki jih ima žrtev na voljo, to pomeni, da se ji pojasni, kakšne so njene možnosti, kateri programi in dejavnosti so ji na voljo in kako jih lahko izkoristi. Cilj tega pa je predvsem, da se ji pomaga postaviti neke prioritete in zastaviti korake, ki jih je treba za njen cilj tudi prehoditi. Glede na to, da so žrtve trgovanja z ljudmi bile v situaciji, v kateri so se znašle, izolirane od bližnjih, družine in prijateljev, je pomembna ponovna vzpostavitev teh odnosov. (Pavšič Mrevlje 2003, 31) Žrtve prisilne prostitucije so v obdobju, ko so bile žrtve, vsekakor bile v izjemno stresni situaciji, v kateri so bile tudi ranljive. V takih situacijah se verjetnost za duševno stisko in motnje, ki izvirajo iz nje, lahko še znatno poveča in se ta stiska lahko stopnjuje v krizo. Ker so bile odstranjene iz svojega vsakdanjega okolja in s tem izolirane, hkrati pa vsekakor tudi stigmatizirane in degradirane, se lahko stanje še poslabša. (Lamovec 1998, 15)

Nudenje primerne in strokovne psihosocialne pomoči ženskam žrtvam trgovanja se nam zdi ključnega pomena pri možnostih okrevanja žrtve, sploh glede na vse posledice, ki jih izkušnja trgovanja pusti na žrtvah. Bi pa ta psihosocialna pomoč morala iti z roko v roki tudi z drugimi, morda tudi bolj »praktičnimi« oblikami pomoči žrtvam. Poudarek bi torej res moral biti na nudenju celostne oskrbe, brez izključevanja katerekoli oblike pomoči, ki žrtvi pomaga k hitrejšemu okrevanju.

4 KLJUČNE UGOTOVITVE

Glavni cilj diplomske naloge je bil ugotoviti, kakšni so programi pomoči oskrbe, ki so namenjeni ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi. Po pregledu in preučevanju literature na izbrano tematiko lahko zaključimo, da programi, ki so na voljo ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi, v svoji osnovi in namembnosti nudijo dobro izhodišče. Ženske žrtve trgovanja po našem mnenju s programom oskrbe in programom (re)integracije dobijo dobro izhodišče za možnost okrevanja po dolgotrajni zlorabi, ki se jim je zgodila.

Hipotezi v diplomski nalogi sta bili dve:

1. *Žrtve trgovanja z ljudmi so v večji meri ženske, na kar v veliki meri vpliva ekonomski status žrtve oziroma revščina.*
2. *Oskrba žrtev trgovanja z ljudmi ne zajema celostne sistemske rešitve za žrtve trgovanja z ljudmi.*

Prvo hipotezo vsekakor lahko potrdimo, žrtve so v večji meri ženske, na kar kažejo statistike na tem področju, prav tako pa lahko to ugotovimo na podlagi literature in virov, ki smo jih za potrebe te diplomske naloge preučili. Revščina je vsekakor tudi glavni razlog, da nekdo postane žrtev trgovanja z ljudmi, vsekakor to velja tudi za ženske. Lahko pa to povežemo tudi z ostalimi dejavniki, ki se v mnogočem navezujejo tudi na revščino. Večji delež ženskih žrtev trgovanja je vsekakor povezan tudi s feminizacijo revščine, ne moremo pa izključiti tudi vseh ostalih dejavnikov, zaradi katerih hitro postane jasno, da je ženskih žrtev trgovanja bistveno več. Ne moremo se izogniti že samim družbenim okoliščinam, ki vplivajo na to, da je več ženskih žrtev. Ženske so po našem mnenju še vedno prepogosto žrtve spolne diskriminacije, tradicionalni stereotipi o spolnih vlogah so še vedno globoko ukoreninjeni v naši družbi in to se kaže na vseh področjih, tudi na področju trgovanja z ljudmi.

Drugo hipotezo, da oskrba žrtev trgovanja z ljudmi ne zajema celostne sistemske rešitve za žrtve trgovanja z ljudmi, do neke mere lahko ovržemo. Kot rečeno, menimo, da so programi, ki so namenjeni ženskim žrtvam trgovanja z ljudmi v svojem bistvu, z vsebinskega gledišča dobro zastavljeni in temeljijo na dobrih predpostavkah. Vsekakor dajejo velik pomen tudi nudenju psihosocialne opore ženskim žrtvam, kar se nam zdi izjemno pomembno glede na vse psihološke posledice, ki jih izkušnja trgovanja pusti na žrtvi in smo jih omenjali tudi v tej diplomski nalogi. Sistemsko pa menimo, da je še veliko možnosti za izboljšave. Menimo, da program oskrbe žrtev vsekakor ne bi smel biti pogojen s sodelovanjem žrtve z organi pregona v kazenskih postopkih zoper njihove storilce. Žrtev bi po našem mnenju morala dobiti možnost oskrbe in nastanitve ne glede na to.

Bi pa na tem mestu opozorili na to, da bi po našem mnenju država morala skrbeti tudi za to, da za izvajanje programov oskrbe skrbi strokovno usposobljen kader, ki ima dovolj izkušenj na tem področju.

5 SKLEP

Trgovanje z ljudmi je vseprisoten in globalen pojav, kar smo povedali že na začetku. Bistveno je tudi zavedanje, da žrtev trgovanja lahko postane vsak, brez izjeme. Kljub temu, da smo se v tej diplomski nalogi posvečali ženskim žrtvam trgovanja, je potrebno poudariti, da vsekakor s tem ne želimo zanemariti in prezreti vseh ostalih pojavnih oblik trgovanja, ki vključujejo tudi moške in otroke.

Menimo, da je v Sloveniji pojav trgovanja kljub vsemu še vedno premalo prepoznan in da se preveč ljudi še vedno ne zaveda razsežnosti problema. Sistemsko bi bilo potrebno urediti še marsikatero stvar glede programov in ostalih področij, ki zadevajo pomoč žrtvam, na katera se v sklopu te diplomske naloge niti nismo osredotočali. Par idej je zaznati že v odgovoru Društva Ključ glede uspešnosti pomoči žrtvam trgovanja:

Tim društva pa meni, da bi morala država ponuditi več možnosti za okrevanje in (re)integracijo osebam, ki imajo izkušnjo trgovine z ljudmi ne glede na to, skozi katero obliko so jih izkoriščali, in ne glede na to, ali želijo sodelovati z organi pregona. Vsekakor pa bi država morala vsaj sofinancirati program (re)integracije, sistemsko urediti določene pravice vsaj tistim osebam, ki so sodelovale v postopkih, če že ne vsem identificiranim žrtvam. Sistemsko pomeni, da bi lahko z določenimi olajšavami spodbudila delodajalce k zaposlovanju oseb z izkušnjo trgovine z ljudmi, uredila drugačen sistem zdravstvenih storitev, kot so do sedaj urejene za žrtve, ki niso slovenski državljani, omogočila izobraževanje in uredila status bivanja ter avtomatsko uredila prejemanje socialne pomoči. (Predstavnica Društva Ključ 2016)

S tem, kar je omenjeno v zgoraj navedenem odgovoru, bi morda lahko pripomogli tudi k hitrejšemu okrevanju žrtve. Bistveno bi bilo, da bi se tudi država težave bolj zavedala in več naredila na tem področju ter poskrbela za boljše sistemske rešitve. Nevladne organizacije, ki delujejo na tem področju, se s svojimi omejenimi sredstvi težko kosajo z vsemi težavami na tem področju.

6 LITERATURA

1. Adams, Cherish. 2011. Re-Trafficked Victims: How A Human Rights Approach Can Stop The Cycle of Re-Victimization of Sex Trafficking Victims. *The George Washington International Law Review* (43): 201–234.
2. *Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2015–2016*. 2014. Dostopno prek: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/medresorska_delovna_skupina_za_boj_proti_trgovini_z_ljudmi/akcijski_nacrti_mds/ (16. junij 2016).
3. *Anxiety and Depression Association of America*. Dostopno prek: <https://www.adaa.org/> (13. julij 2016).
4. Bass, Ellen in Laura Davis. 1998. *Pogum za okrevanje. Priročnik za ženske, ki so preživele spolno zlorabo v otroštvu*. Ljubljana: Liberalna akademija in Visoka šola za socialno delo.
5. Bjelica, Jelena. 2005. *Na tragu slobode: trgovina ljudima u Evropi*. Beograd: Samizdat B92.
6. Bučar Ručman, Aleš. 2014. *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
7. Bučar Ručman, Aleš in Danijela Frangež. 2014. *Zaključno poročilo raziskave: Analiza trgovine z ljudmi z namenom izkoriščanja delovne sile, trgovine z otroki, prisilnega beračenja in izvrševanja kaznivih dejanj*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/THB/ZAKLJUCNO_POROCILO_-_TZL.pdf (23. junij 2016).

8. Cavalieri, Shelley. 2011. Between Victim and Agent: A Third-Way Feminist Account of Trafficking for Sex Work. *Indiana Law Journal* 86 (4). Dostopno prek: http://ilj.law.indiana.edu/articles/86/86_4_cavalieri.pdf (23. junij 2016).
9. Clawson, Heather J. in Nicole Dutch. 2008. *Identifying Victims of Human Trafficking: Inherent Challenges and Promising Strategies from the Field*. Dostopno prek: <http://aspe.hhs.gov/hsp/07/humantrafficking/IdentVict/ib.pdf> (23. junij 2016).
10. Čurin, Sandi. 2010. *Trgovina z ljudmi – nevarnosti in preprečevanje*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/THB/Curin.predavanje.Trgovina_z_ljudmi.pdf (13. julij 2016).
11. --- 2011. *Trgovina z ljudmi – različne pojavne oblike in vidiki*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/trgovina/mag._S._Curin_-_kazenskapravna_sola_2011.pdf (13. julij 2016).
12. *Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi*. Dostopno prek: <http://www.drustvo-kljuc.si/> (16. junij 2016).
13. Predstavnica Društva Ključ. 2016. *Intervju z avtorico*. Ljubljana, 20. julij.
14. Gajic-Veljanoski, Olga in Donna E. Stewart. 2007. Women Trafficked into Prostitution: Determinants, Human Rights and Health Needs. *Transcultural Psychiatry* 44 (3): 338–358.
15. Jalušič, Vlasta. 1992. *Dokler se ne vmešajo ženske*. Ljubljana: Krt.
16. Kanduč, Zoran, Damjan Korošec in Marko Bošnjak. 1998. *Spolnost, nasilje in pravo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

17. *Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2)*. Ur. l. RS 50/2012. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=109161> (29. junij 2016).
18. Korsika, Mihael. 2016. Žrtev je nemogoče prepoznati v petih minutah. *Delo*, 23. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/kronika/zrtev-je-nemogoce-prepoznati-v-petih-minutah.html?PHPSESSID=e139c6e1089d8733ff3bb9860453c8fe> (23. junij 2016).
19. Kovač, Polona. 2013. *Trgovanje z ljudmi s poudarkom na oskrbi žrtev trgovanja z ljudmi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
20. Kukolj, Alenka in Nina Obran. 2007. *(Re)integracija žrtev trgovine z ljudmi*. Ljubljana: Društvo Ključ.
21. Lamovec, Tanja. 1998. *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
22. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije (MNZ). 2016. *Priročnik o identifikaciji, pomoči in zaščiti žrtev trgovine z ljudmi*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/word/2016/Prirocnik_-_print_A4.pdf (13. julij 2016).
23. Newman, Edward in Sally Cameron, ur. 2008. *Trafficking in humans: social, cultural and political dimensions*. Tokyo: United Nations University Press.
24. Nikodemovi večeri 2014. 2014. 6. večer: *Obrobje kot izziv*. Ljubljana, 22. november. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=MKm128JE6Qw> (20. julij 2016).
25. Pajnik, Mojca. 2008. *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

26. --- in Urša Kavčič. 2007. *Vzpostavitev in spremljanje mednarodno primerljivih kazalcev o trgovini z ljudmi*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
27. Pavšič Mrevlje, Tinkara. 2003. *Psihosocialna pomoč žrtvam trgovine z ljudmi*. Ljubljana: Društvo Ključ.
28. Pearson, Elaine. 2000. *Human Rights and Trafficking in Persons: A Handbook. Global Alliance against Traffic in Women*. Dostopno prek: http://gaatw.org/books_pdf/Human%20Rights%20and%20Trafficking%20in%20Person.pdf (13. julij 2016).
29. Pelko, Teja. 2014. *Video in foto: Neisha opozarja na prisilno prostitucijo*. Ljubljana, 15. september. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/ekskluziv/glasba/video-neisha-opozarja-na-prisilno-prostitucijo.html> (16. junij 2016).
30. Popov, Jurij. 2002. *Trgovina z ljudmi: somrak civilizacije ali kaos globalizacije*. Ljubljana: Društvo Ključ.
31. *Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu*. 2000. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protokol.pdf> (16. junij 2016).
32. Rijken, Conny R. J. J. in Dagmar Koster. 2008. *A Human rights based approach to trafficking in human beings in theory and practice*. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1135108 (13. julij 2016).
33. *Slovenska Karitas*. Dostopno prek: <http://www.karitas.si/> (16. junij 2016).

34. Šori, Iztok. 2005. Prostitucija v Sloveniji. *Etnolog* (15). Dostopno prek: http://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/0354-0316_15_Sori_Prostitucija.pdf (16. junij 2016).
35. United Nations Office on Drugs and Crime. 2009. *Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners Module 2: Indicators of trafficking in persons*. Dostopno prek: https://www.unodc.org/documents/humantrafficking/TIP_module2_Ebook.pdf (17. junij 2016).
36. --- 2016. *A comprehensive strategy to combat trafficking in persons and smuggling of migrants*. Dostopno prek: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/UNODC_Strategy_on_Human_Trafficking_and_Migrant_Smuggling.pdf (17. junij 2016).
37. *Zakon o ratifikaciji protokola proti tihotapljenju migrantov po kopnem, morju in zraku, ki dopolnjuje konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (MPTMOK)*. Ur. l. RS 48/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=48995> (29. junij 2016).
38. Zavrtnik Zimic, Simona., Urša Kavčič, Mojca Pajnik in Petra Lesjak-Tušek. 2003. *Where in the puzzle: Trafficking from, to and through Slovenia: Assessment study*. Ljubljana: International Organization for Migration.
39. Združeni narodi. Generalna skupščina. 1993. *Vienna Declaration and Programme of Action*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf> (13. julij 2016)

PRILOGE

PRILOGA A: Intervju s predstavnico Društva Ključ

1. *Iz katerih virov se financirate pri programih pomoči žrtvam trgovanja z ljudmi?*

V največjem deležu se Društvo Ključ financira iz javnih virov, sredstva pridobivamo na javnih razpisih, tako občinskih kot državnih (financerji v zadnji treh letih: Mestna občina Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za zdravje, Fundacija invalidskih in humanitarnih organizacij). V manjšem deležu nas občasno sofinancirajo tuja veleposlaništva v Sloveniji (ZDA, Kraljevina Nizozemska itd), v najnižjem deležu pa z donacijami fizičnih in pravnih oseb ter z lastnimi sredstvi Društva Ključ, ki jih pridobimo s profitno dejavnostjo.

2. *Kakšne vrste pomoči so na voljo žrtvam, ki se odločijo in pridejo iz ogrožajoče situacije k vam v varni prostor? Kateri so programi nudenja pomoči žrtvam?*

Skozi program Celostna oskrba žrtev trgovine z ljudmi izvajamo: nekajdnevno krizno namestitev, dolgoročneje bivanje v varnem prostoru ter program (re)integracije. Znotraj vseh treh navedenih oblik brezplačno zagotavljamo osnovne življenjske potrebe, psihosocialno svetovanje ter osnovno pravno pomoč. Prav tako funkcionira svetovalna telefonska linija, in sicer vsak delovni dan v času uradnih ur (od 9.–13. ure).

3. *Ali se vam zdi, da je žrtvam (predvsem prisilne prostitucije) nudeno dovolj psihosocialne pomoči?*

V primeru, da se oseba, ki ima izkušnjo trgovanja z ljudmi, vključi v program Celostne oskrbe, ji je zagotovljena stalna pomoč tima (24/7), ki nudi psihosocialno pomoč.

4. *Katere so najpogostejše težave, s katerimi se soočate pri delu z žrtvami oziroma kakšne so te težave?*

Najpogostejše težave so povsem običajne težave vsakogar, ki ima zaradi izkušenj, ki jih je doživel, PTS motnje. Težave so torej povezane z zdravstvenim stanjem osebe, z izgubo občutka varnosti na vseh nivojih (fizična, socialna, materialna itd), z začetnim nezaupanjem v sistem pomoči, s prilagajanjem na način življenja brez nasilja.

5. *Kako dolgo običajno poteka program (re)integracije?*

Časovno je proces (re)integracije nemogoče določiti, saj je odvisen od posameznice/posameznika, ki se vključi v ta podprogram. Osnova za vključitev je individualni načrt, skozi katerega se določijo kratkoročni in srednjeročni cilji, ki bodo pripeljali do končnega. Če se uporabnica odloči, da se bo znotraj programa vpisala v srednje izobraževanje, to pomeni, da ima možnost biti v program vključena do konca šolanja. Seveda lahko program tudi prej zaključi, če se tako odloči. V enem od primerov je bila uporabnica vključena v program do primerne zaposlitve, ki smo jo skupaj z njo našli v dveh mesecih. Odvisno je torej od vsakega človeka posebej, njegove: motivacije, virov, značajskih lastnosti, psihofizične kondicije itd.

6. *Kako uspešna je pomoč žrtvam? Je program (re)integracije v večini primerov uspešen? Če ne, kaj je po vašem mnenju glavni razlog za to?*

Na podlagi evalvacije vprašalnikov, ki jih ob koncu programa ali v posameznih fazah izpolnjujejo vključeni v naše programe, je možno zaključiti, da uporabnice in uporabniki ocenjujejo, da je pomoč, ki jo nudimo znotraj programov, odlična in s tem tudi uspešna. Tim društva pa meni, da bi morala država ponuditi več možnosti za okrevanje in (re)integracijo osebam, ki imajo izkušnjo trgovine z ljudmi ne glede na to, skozi katero obliko so jih izkoriščali, in ne glede na to, ali želijo sodelovati z organi pregona. Vsekakor pa bi država morala vsaj sofinancirati program (re)integracije, sistemsko urediti določene pravice vsaj tistim osebam, ki so sodelovale v postopkih, če že ne vsem identificiranim žrtvam. Sistemsko pomeni, da bi lahko z določenimi olajšavami spodbudila delodajalce k zaposlovanju oseb z izkušnjo trgovine z ljudmi, uredila drugačen sistem zdravstvenih

storitev, kot so urejeni do sedaj za žrtve, ki niso slovenski državljani, omogočila izobraževanje in uredila status bivanja ter avtomatsko uredila prejemanje socialne pomoči.